

Svensk Botanik 1802-1843

Svensk Botanik. 11 volymer. Stockholm och Uppsala 1802-1843. Laestadius har ritat 71 plancher i vol. 9-11. (5 st i Vol.9, utgiven 1823-1825 i Uppsala; 31 st. i Vol.10, utgiven 1826-1829 i Uppsala; och 35 st i Vol.11, utgiven 1830-1843 i Stockholm). Volym 11 förstördes vid brand i boktryckeriet. Endast ett fåtal exemplar bevarades. De plancher som Læstadius ritade i Skåne 1822 finns med i Svensk Botanik, men eftersom plancherna inte är signerade, kan man inte veta vilka eller hur många de är. Verket finns i sin helhet på Kungl. Biblioteket samt i Kungl. Vetenskapsakademien i Stockholm. De plancher som projektet DIGITALISERING LAESTADIUS har till förfogande har blivit köpta från bl.a. Kungl. Vetenskapsakademien.

Texterna till Svensk Botanik har skrivits av den tidens kunnigaste botaniker, Conrad Quensel, Olof Schwartz, Elias Fries, Göran Wahlenberg och Peter Fredrik Wahlberg. Plancherna till verket har utöver L. L. Læstadius ritats av Johan Wilhelm Palmstruch (1770-1811), Gustaf Johan Billberg, Olof Swartz, A. J. Agrelius och P. F. Wahlberg.

645.

CAREX GLAREOSA
Klapper-starr

645

Carex glareosa Wahlenb.
Klapperstarr
Somersara
Grusstorr

Tab. Är ritad af Herr Læstadius vid Piteå på
Vesterbottens hafsstränder.
b. yngre blommande topp.
c. Fröbärande ax.
d. Stråets afskärning förstorad.
e. Fröhus med sitt fjäll.
f. detsamma utan fjäll.
g.- mycket förstoradt.
h.- tvärt afskuret och än mera förstoradt.

Småaxen trenne, aflånga, samlade; det yttersta vid basen hannblommigt. Fröhusen likstora med fjällen, aflånga, afsmalnande, försedda med upphöjda nerver. Strået slakt. Bladen ganska smala. Wahlenb. F. sv. n. 1043. Liljebl. Sr. Fl. a uppl. S. 21. (C Heleonastes!) Klapperstarr.

Uti intet annat slägte af de riktigt blommande (*Phanerogamiska*) växterna har Sv.Bot. hittills lemnat så få arter (9) i jembörelse med den stora mängd (60), som ännu återstår. Det är ock sant, att man mindre kan tillskrifva Starrarterna någon jembörelsevis utmärkt nytta; men de utgöra dock både till antal och arternas massa en betydlig del af i synnerhet den svenska nordligare vegetationen. Vi kunna således icke lemna dem, utan att söka leda uppmärksamheten på deras särskilda växtställen, som i allmänhet äro sådana att de icke synas kunna få bättre knappt någon annan så god vegetation, och på deras inom en liten yta så utmärkt och rikt omvexlande bildning. Den andra afdelningen i detta slägte, hvilken äger flere små ax, har hittills i Sv. B. n. 156 endast lemnat en art, af

annars icke så tydlig beskaffenhet som de fleste andra, kanske för dess långa i södra provincernas hafssand mest krypande rots skull. Afdelningen underdelas åter i dem, som hafva hannblommor i toppen af småaxen, och uti dem, som hafva de samma vid basen. Den sednare underdelningen utgöres af mindre sträfva, men kanske också mera magra starrarter, som mest växa i magraste kärr eller också på hafsstränder. I sednare fallet äro de merendels grofvare i anseende till fröen, åtminstone om de växa på sådan dyjord, att hafssältan och syran kommer dem tillgodo. Den närvarande arten är deremot synnerlig dermed, att den onekligen är närmast förvand med den i de djupaste kärren varande *C. Heleonastes*, men, liksom genom sitt växande i hafssträndernas magra grus, samt genom detta grusets eller klapperns, vattnets och luftens förenta rörelser, blifvit både tunnare och vekare eller böjligare än sin hufvudart. Uti detta gruset tyckes den också icke uthärda annat än i de nordligaste landsorterna, der ingen särdeles torka är att befara. Detta växtställe är så ovanligt bland der förekommande förvandta starrarter att man trott sig böra gifva den namn deraf. Den är som allmännast vid Nordhafvet i Norska Nordland och Finnmarken; finnes också på denna sidan om fjällen i Vesterbotten nog ymnigt, men blir längre söderåt sparsam tills dem uppom Gefle synes upphöra att växa, ehuru dess om man så vill säga stamart går mycket längre mot söder. Man vet ännu icke att den finnes utom Skandinavien. Från *C. Heleonastes* skiljer den sig med den omtalade finheten, som äfven sträcker sig till fröen och dess omhylle, hvilket har en lancetlik form (då det deremot hos *C. Heleonastes* är ovalt). Föröfrigt har denna art blott tre aflånga småax, af hvilka nästan blott det öfversta har hannblommor på sin nedre del, men till ersättning intagande nästan hälften af detsamma. Sjelfva gräset är så tunt och magert att det icke lofvar någon nytta. Det synes egnat att betäcka de magra grusbankarna vid hafvet och gifva fäste för någon mylla till framtida emottagande af bättre vegetation. I detta afseende kan man beundra de många medel, som naturen använder för att från elementernas förstörande våldsamt vinna allt mer och mer område för den mera lefvande naturens begagnande, eller till plats för växterna och näring för djuren. Den närvarande art synes i sådant hänseende vidtaga der som den under n. 156 gifna Sandstarren (*Carex arenaria*) upphör, så att genom dem en jemn bindingskedja mot hafvet från de sydligaste till de nordligaste orter uppstår. Mot norden blir också gruset från de stora fjällfloderna framför sanden allt mer och mer rådande, till hvilket slutliga stadgande denna oansenliga starrart mycket torde bidraga, så att genom allt sådant de tillandningar uppkommit och blifvit beväxta, som man i dessa orter funnit så otroligt stora, att man trott sig se hafvets aftagande. Genom uppmärksamhet på dessa naturens egna landvinningar torde man kunna utfinna sätt till deras befordrande eller åtminstone snarare begagnande.

Tab. Är ritad af Herr Læstadius vid Piteå på Vesterbottens hafsstränder. b. yngre blommande topp. c. Fröbärande ax. d. Stråets afskärning förstorad. e. Fröhus med sitt fjäll. f. detsamma utan fjäll. g.- mycket förstoradt. h.- tvärt afskuret och än mera förstoradt.

654.
ACONITUM LYCOCTONUM.
Vargdöd. Lus-floke. Giska.

654
Aconitum lycoctonum L.
Nordisk stormhatt
Lehtoukonhattu
Tyrihjelm

Tab. Är tecknad i Lappmarken efter vildt växande stånd. a. hälften af ett blad från nedra delen af stjelken. b. nedra delen af vippan med en ännu blommande sidogren. c. honingshus med ståndare. d. fröhus uppsprunget på inre sidan. e. ena delen af fröhuset öpnad, så att fröens vidfästning synes: allt i naturlig storlek, f. frö, förstoradt.

Blomhvalfvet nästan cylindriskt, inneslutande honingssporrar, som äro bakåt och nedåt hoprullade. Örtbladen handformige, mångklufna, hårige, med tillspitsade flikar.

Linn. Fl. Svec. n. 476. Fl. Lapp. n. 221. Wahlenb. Fl. Svec. n. 602.

Norden är i allmänhet icke gifternas fosterland. Ett i det hela litet retande klimat och naturens derstädes varande nödvändiga njugghet eller sparsamhet tyckas göra, att den går genaste vägen i alstrande af de nödvändigaste uppehålls-ämnen. Man har der icke allenast ganska få giftväxter, utan de giftigare växter, som från södern sträcka sig ända dit, synas oftast på vägen förmildras och till och med slutligen förlora nästan hela sin giltighet. Detta är händelsen med närvarande växt; och sådant står i så stort sammanhang med hela dess historia, att vi ej kunnat annat än genast fästa uppmärksamheten dervid och söka att derigenom förbereda insteg åt det, som kommer att anföras. Uti den för sin skärpa så almänt bekanta Naturliga Ordningen *Multisiliquæ* finnas några släkten, som få sina blommor på det sättet olikformade (*irregulares*), att öfversta blombladet förvandlas till en sporre, som hos närvarande slägte får den

storlek och ställning, att derigenom likasom en destillerhatt eller hjälm uppkommer. Inom denna hjälm samlas då på ett eget sätt all blommans honingsaft, och det synes äfven som skulle all kraften derigenom få en mera spirituel eller anodynisk, nerdfölvande beskaffenhet. Men med denna flygtigare art kan den också synas hafva blifvit mera ovaraktig eller fast mera obeständig. Det torde också kunna tyckas, att denna art med sin högre hjälm mera ger tillkänna eller mera förvärfvat sådant än de andra. Denna högre eller längre och derföre äfven mera bakåt stående hjälm är också orsaken, att de uti densamma inneslutna egentliga honingshusen få ett annat läge eller blifva såsom tvänne vägstänger sittande ofvanpå sina skaft samt få spiralt nedåt inrullade sporrar; då deremot de öfrige afdelningarna i släktet (hvaribland *Napellus* Sv. Bot. t.46.) i anseende till en framtill mera hvalflik hatt få honingshusen mera framåt stående och derföre likasom sittande under ändan af sina skaft samt erhålla uppåt böjda sporrar. Derjemte har *Lycocotnum* mindre djupt klufna eller blott handformige blad, då desamma hos andra afdelningar i släktet äro nästan till basen mera fingerlikt delta. Härmed kan nu Linnès *Lycocotnum* redan anses såsom tillräckligt åtskiljt från alla andra. Det utgör således för sig en god hufvudavdelning i släktet. Att det i samma afdelning jemto sig medgifver rum för en eller annan asiatisk art (nämligen *A. ochrolevcum* och *barbatum*, utmärkta med ännu mer cylindriskt utdraget hvalf samt till följe deraf äfven smalare eller sammantryckt honingshus, sittande mera parallelt utmed sina skaft) tyckes vara otvifvelaktig; men att det egentliga europeiska *Lycocotnum* skulle sönderfalla i flere arter synes vara mindre riktigt. En olika mening härntinnan har åstadkommit en stridighet, som behöfver upplysas. Å ena sidan har det varit tillfälle, att samla en mängd olika former i trädgårdar, der de befunnits beständiga; å andra, att mera betrakta dem i sitt vilda tillstånd, hvaruti de gått öfver i hvarandra. Detta är lätt förklarligt af den erfarenheten, att väl kulturväxter mest luxuriera i trädgårdar och derföre till sina skiljaktigheters beständighet der som bäst pröfvas; men vilda i synnerhet bergsväxter vantrifvas i den bästa trädgård och inskränka sig till den form, som der en gång blifvit införd, kanske också att de der införda formerna sammandragas till allt större och större skiljaktighet från hvarandra, då de deremot på sina vilda och med så högst olika localer försedda berg finna de mest verkande orsaker till luxurierande och förändringar, hvarigenom de liksom utsvälla tills de alldeles sammanflyta i hvarandra. Ju mera växter äro af den natur att de fordra en beständig grundmust dessmera vantrifvas de uti på slätterna merendels anlaggda trädgårdar, dess mera frodas de uti större bergstrakter. Den som skrifver detta har haft tillfälle, att betrakta nu i fråga varande växt på olika berg i Europas alla tre hörn, och har icke funnit annan skiljaktighet än att den på Helvetiska alperna är mera gulaktig, på Carpaterna mera glatt och vid Lappska fjällen mera blåaktig, så att allestädes någon syftning till öfvergång varit märklig. Väl synes den gula Syd- Europeiska sorten äga på sitt honingshus mera kort och mindre rullad sporre samt deremot längre läpp; den nordiska smalare och mera rullad sporre samt kortare läpp; men detta kan så väl härröra af den förras större fetma, den

sednares magerhet. Om icke ett sådant endast genom jämförelsen märkligt förhållande blifvit nog uttryckt på tabellen, så har man icke efter torkade eller odlade växter velat ersätta detsamma. Med den större fetma, som den gula Syd-Europeiska sorten onekligen äger, tyckes också en större giftighet så väl kunna förenas. Den har således först och egentligast fått namn af att döda vargar. Man vet också händelser, att den på en gång dödat flere menniskor, som ätit den uti sallat. Deremot skall den i likhet med så många växtgifter mindre verka på endast gräsätande djur. Den blåaktiga nordiska förändringen, hvarom här egentligen handlas, och som någon gång blifvit skiljd under namn af A. septenirionale, torde mera än man kunnat föreställa sig hafva sin blåaktighet af klimatet. Man vet att uti arctiska trakter de mesta blommor äro blå, och att de gulaktige deremot uppåt snögränsen blifva allt mer och mer sällsynta. Det synes också märkligt, att med denna blåhet följer en viss mildhet. Således blir det för oss mindre underligt hvad Linnè berättar i sin Flora Lapponica, att, då han med den kunskap, som ficks af utländska författare, kom till Norrland och såg folket samla denna växt till grönkål och varnade för densamma såsom för döden i grytan, fick han sjelf se och bevittna att den kunde ätas utan någon olägenhet. Man vet äfven att boskapen om våren äta bladen, men längre fram på sommaren blir växten merendels ratad. Han lemnar också då, som det synes mest ur sin klibbiga hårrighet, så pass vidrighet åt kokande vatten, att afkoket nyttjas till ohyras fördrifvande (hvaraf det mest bland Allmogen gängse namnet Lus-flak). Den förekommer vid de nedre sidorna eller rötterna af större berg, börjande i Medelpad och Herjeådalen samt sträckande sig genom Jemtland och utmed Lappska fjällryggen i synnerhet på Norska sidan.

Tab. Är tecknad i Lappmarken efter vildt växande stånd. a. hälften af ett blad från nedra delen af stjelken. b. nedra delen af vippan med en ännu blommande sidogren. c. honingshus med ståndare. d. fröhus uppsprunget på inre sidan. e. ena delen af fröhuset öpnad, så att fröens vidfästning synes: allt i naturlig storlek, f. frö, förstoradt.

**655.
THALICTRUM ALPINUM.**

655
Thalictrum alpinum L.
Fjällruta
Tunturiängelmä
Blåsprett

Tab. ritad i Lappmarken af Herr Læstadius.
a. ett mindre, blommande stånd.
b. fröbärande klase, som jemte de mogna fröen
också visar några torkade ståndare.
c. frö, förstoradt.
d. detsamma genomskärning.

Blomklasen enkel, med tillbakaböjda blomskaft. Stjelken nästan bladlös.
Linn. Fl. Svec. n. 491. ed. Wahlenb. n. 642. Pallas Reis. 5. p. 244

Denna arts namn kan synas tillkännagifva en större utbredning än som tillkommer dess natur, och derföre anse vi oss strax böra utmärka dess rätta plats, hvarförutan hela dess väsende kan blifva missförstådt. Den tillhör icke alla fjällar, aldraminst dem, som i midten af Europa mest förtjena och emottaga namn af alper; utan tvärtom är den så egentligen till hela sin natur blott egnad åt de nordiska, under eller närmare intill arctiska kretsen belägna, och framför allt åt våra Scandinaviska eller egenligast Lappska fjällarna. På dessa sistnämnde finnes den som ymnigast, nämligen på eller mera bredvid alla dem som bibehålla en flerårig snö, allt ifrån Syltoppen söder om jemtland ända till Nordcap. Invid hafskanten synes den nedstiga till något sydligare länder, så att den hinner icke blott Skottland utan också Valiska bergen i England, men såsom en stor sällsamhet. På det Auerica tillhörande Grönland lærer den vara funnen, men icke längre inåt denna continents tillhörigheter. Åt Sibiriska sidan tyckes den också blifva sällsynt, der den är sedd vid det inländska hafvet Baikal. Frågas det åter hvad som kan vara orsaken till denna växts företrädesvis ymnighet på Lappska fjällen, så behöfver man

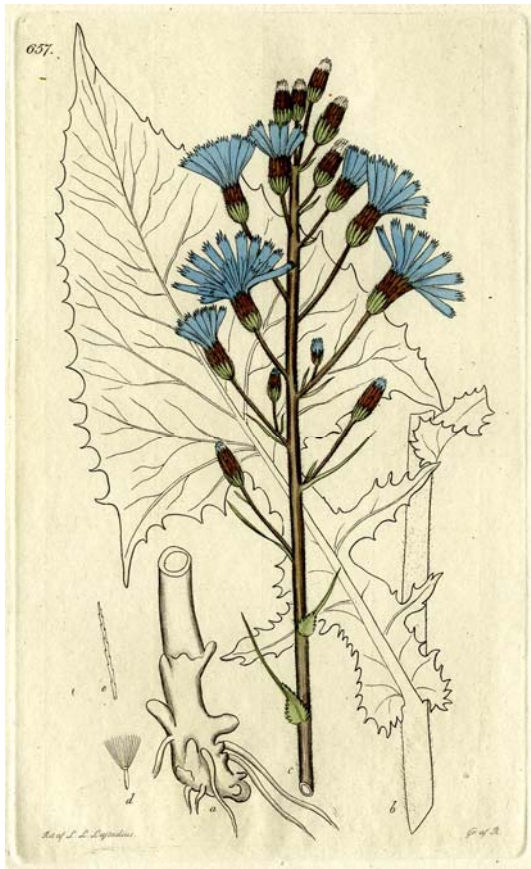
blott crinra, att dessa äro de som längst mot norden bibehålla en någorlunda mildhet, så att de mera än andra kunna begagna den arctiska aldrig nedgående sommarsolen, att de vid den största kontinentens vestra kant blifva på en gång delaktiga af ett aldrig frysande hafs jemna temperatur och den starka, ehuru korta, sommarheta, som tillhör en så stor continent. Detta allt tyckes just vara grunden dertill, att detta växtslägte, *Thalictrum*, kan här mot Norden afgifva en så egen och characteriserande art. De arter uti slägtet, som äga lutande blommor (och af hvilka ingen förut blifvit föreställd i Sv. Bot., ehuru slägtet annars blifvit anfördt under n. 328). tyckas företrädesvis tillhöra högsta och kallaste bergen. På Sweitser-alperna uppstiga de, hvilka hafva sådan blomning sittande uti sammansatta stråssar (racemi), som allrahögst; och en sådan art, *Th. minus*, hinner också till vårt med dylikt kalkgrund försedda Gotland, men saknas sedan alldeles. Slutligen i Lappska fjällen uppkommer denna art, som har den aldraelkaste blomningen liksom hel och hållen lutande mot den väl lågt gående, men detta oakadt aldrig nedgående arctiska solen. Efter dessa blommor komma de starkast nedböjda frukter som finns i hela slägtet, liksom visande fjällnaturens ytterlighet. Tillika framvisa artens blad och stängel en ytterlig finhet förent med en risaktig stelhet, som är så enlig med den magra Lappska vegetationen i allmänhet. En sådan vegetations nytta synes vara att öfverdraga ställen, som icke kunnat få någon bättre; och detta böra vi betrakta med en förundran, som länder oss åtminstone till intellectuel eller moralisk nytta.

Tab. ritad i Lappmarken af Herr Læstadius. a. ett mindre, blommande stånd. b. fröbärande klase, som jemte de mogna fröen också visar några torkade ståndare. c. frö, förstoradt. d. detsamma genomskärning.

657.

SONCHUS ALPINUS.

Fjäll-mjölktistel. I medelpad Mjölkstut. I jemtland Tort, Torta.

657

Sonchus alpinus L.

synonym: Cicerbita alpina (L.)

Lactuca alpina (L.)

Fjälltolta, tolta, älgkål

Pohjansinivalvatti

Turt

Tab. är ritad i Lappmarken efter vilda växten.

- a. roten med nedersta delen af stammen.
- b. medlersta delen af stjelen med ett blad.
- c. blomklasen.
- d. ett frö, litet förstoradt.
- e. fröfjunsstråle, mycket förstorad.

Blomklasen enkel, sträfhårig; med smala skärmar både under och på blomskaften. Bladen vid fästet pilformige, deruppom lyrtaggade, och öfverst med en mycket stor trehörig änd-flik.

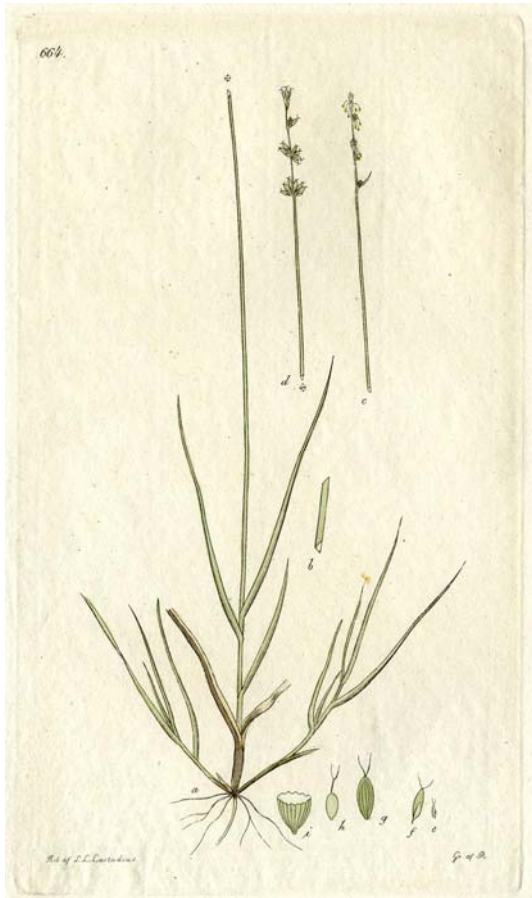
Linn. Fl. Svec. n. 689. – edit. Wahlenb. n. 857.

Mjölktistem-släktet (*Sonchus*) har bland alla i högsta grad sin Naturliga Ordning, de Halfblomstrige växternas (*Semifloscularum*), egenskaper. Det kan gifva en så mycket ymnigare mjölksaft som örten är mycket stor och yfvig, samt derigenom snarare förtjent namnet Tistel än genom sin taggighet, som i betydlig grad tillkommer endast en förändring af den allmännaste och i odlingar mest närgånga arten (*S. oleraceus*). I sammanhang med örtens ymniga mjölk hafva också fröen ett alldeles hårfint fjun, som likt en fin hårpensel utgår alldeles omedelbart ur sjelfva toppen af fröet (utan något tecken till skaft). Blomfodret består af spånlikt öfver hvarandra liggande olikt långa fjäll, hvaraf de kortare nederst liggande bidraga att der göra blomfodret tjockare eller gifva det en äggformig skapnad. Uti denna sista egenskap öfverensstämmer släktet med *Hieracium*, hvartill i synnerhet närvarande art af någon författare blifvit förd; men när man har afseende på hela växtens ofvananförda natur, så kan detta icke billigas, utan blir ett nytt bevis, huru mycket ett

för stort förtroende till vissa skarpa af blott en enda del tagna kännetecken kan föra ifrån det naturliga. De mest mjölkförande släktena i Ordningen (såsom *Tragopagon*, *Lactuca*, *Sonchus*) hafva också det egna, att de innefatta så väl blå- som gul-blomstrige arter; då deremot de mindre mjölkförande och torrare släktena, i synnerhet *Hieracium*, ehuru mycket större, förete blott gulblomstrige arter. Af alla i högre grad mjölkgifvande släkten är närvarande Mjölktistelslägte det enda, som i Sverige har både gula och blå arter. Det synnerligaste tyckes vara, att de gula arterna förekomma blott i de mildare landsorterna, de blå deremot endast i de kallaste och nordligaste trakterna. Det synes härigenom bekräftas, hvad som ofvanför anfördes, att vår högsta nord är gynnsam för den blå färgen. Framför sin närmaste släktinge (*S. sibiricus*) är denna arten mycket utmärkt med sina bredflikige blad och i allmänhet ansevärd, stundom manshöga växt. I allmänhet förenar denna arten en särdeles storlek och fyllighet med utmärkt vekhet och mildhet, en egenskap som vi också förut sett tillhöra vår nords blåblomstrige växter. Den bäska, som allmänt finnes i de Halfblomstrige växternas mjölk, synes hos denna vara så förmildrad eller utspädd, att den kan afbetas i dess större mängd. Också utgör denna art den största bukfyllnad i synnerhet för mjölkkor, som finnes i Norden, så mycket mera väl passande, som den korta sommaren i detta afseende måste så fort och så mycket som möjligt är begagnas. Den myckna mjölken i Norden benyttjas väl till smörgöring, och, då smöret hos oss utgör nästan den enda fetma, som ingår i all matlagning, så synes äfven åtgången vara sådan, att att mjölken på intet fördelaktigare vis kan användas; men om vi skulle hafva afseende på närvarande växt ensam, så synes mjölken deraf bli mera passande till ostberedning, nämligen af sådan lös ost, som beredes i de högre bergsdalarna i Sweitz, och hvarur vasslan icke utpressas utan utdrages genom instuckna pinnar. Hos denna ost utgör någon bäska en önskad egenskap, som den synes kunna få af närvarande ört. I det hela anses denna ört för så gödande, att den deraf synes hafva fått namnet Tort, hvilket ord i Nordligare Norrige sättes framför vissa gårdars namn såsom något särdeles inbjudande, der, om icke just mjölk och honing, dock åtminstone mjölk och gödning flyta. Inbyggaren ser der med glädje sina bergsrötter bekransas af dennes ljusblå blommor, som sträfvande till den mildt ljusblåa nordiska himmeln tyckas båda den frid och förnöjsamhet, som bor i höjden. Ymnigast är denna ört visserligen i Norska Nordland och Jemtland, samt sträcker sig på ömse sidor om fjällryggen mot Norden allt till Ryska gränsen, och åt söder till fjällens slut vid Transtrand i Dalarna. Utom Sverige förekommer den på dylika nordiska fjällrötter, ända bort i Canada, och äfven söderåt ända till Italien, men växer åtminstone långt söder ut icke på långt när så ymnigt som hos oss. Den synes der finna ganska få ställen, som icke vissa årstider lida af för mycken torka.

Tab. är ritad i Lappmarken efter vilda växten. a. roten med nedersta delen af stammen. b. medlersta delen af stjelken med ett blad. c. blomklasen. d. ett frö, litet förstoradt. e. fröfjunsstråle, mycket förstoradt.

664.
CAREX LOLIACEA.

664
Carex loliacea L.
Repestarr
Korpisara
Nubbestorr

Tab. är ritad i Ångermanland af L. L. Læstadius.
a. ett stånd med
b. stråets afskärning,
c. blommande topp och
d. frukt bärande topp.
e. yngre fröhus med sitt fjäll.
f. detsamma förstoradt.
g. moget fröhus.
h. frö derutur.
i. fröhuset, tvärt afskuret, än mera förstoradt.

Småaxen nedtill hannbärande, fåblommige, något aflägsnade från hvarandra. Fröhusen dubbelt längre än fjällen, aflångt elliptiska, trubbiga i toppen och äfven kanterna, från hvarandra spärrade.
Linn. Fl. Svec. n. 840. – ed. Wahlenb. n. 1046.

Uti det stora Starrsläktets samma afdelning med den sednast föreställda Klapper-starren intager denna ett sednare rum bland en mängd arter, som icke allenast utmärka sig med en särdeles blekhet, utan också liksom samla sig omkring den egentligast så kallade *C. canescens*. Framför alla dessa utmärker sig närvarande art med synnerligt stora frukter, som, då de föröfrigt äro mycket trubbiga och utstående, gifvit anledning, att likna den vid *Lolium*, i synnerhet vid det så kallade *Lolium arvense* Sv. Bot. n. 593, hvaraf artnamnet blifvit taget. Dessa frukter synas så mycket betydligare, som alla andra delar äro desto mera tunna och smala, så att gräset hör till de finaste i släktet. Detta gräsets finhet och slankighet kan synas stå i nästan samma förhållande till växningsstället, som hos sednast beskrifne *Malaxis*. Liksom densamma förekommer det i synnerhet uti täta Alkärr, dock så att det särdeles tycker om kalkällors granskap och äfven fordrar bergaktigare orter, uti hvilka det förekommer ända högt upp uti Lappmarken. Arten går deremot mindre söderåt, så att den knappt är

sedd nedom Östergötland. Den hörer också i afseende på andra riktningar, så vida man känner, nästan blott till Sverige i den bemärkelse, som det uti Svenska Floran rättast erhåller, och är derföre en af Linnè's arter, om hvilka utländska författare varit i största ovisshet i brist på rätta föremålet. Man har derföre äfven skäl, att lemna densamma rum uti Sv. Bot. förr än många andra anseeligare, men i anseende till sin vetenskapliga historia mindre märkvärdiga, arter; ty Sv. Bot. synes väl först och främst efter det mest nyttiga böra upptaga i synnerhet det, som på en gång är eget för Sverige och för dess Linnè, och hvarom man dessförutan så svårligen utom landet får en riktig kunskap. Föröfrigt kan det icke blifva utan någon nytta, känna landets egenheter, som förr eller sednare och mer eller mindre fordra sitt afseende. Ganska få arter inom Starrsläktet synas genom sin vekhet blifva så pass ätliga för boskapen som denna; men dess sparsamma förekommande, härrörande af det högst egna växtstället, som den fordrar, gör att den hvarken är eller genom någon sorts odling kan blifva af särdeles betydhet.

Tab. är ritad i Ångermanland af L. L. Læstadius. a. ett stånd med b. stråets afskärning, e. blommande topp och d. fruktbärande topp. e. yngre fröhus med sitt fjäll. f. detsamma förstoradt. g. moget fröhus. h. frö derutur. i. fröhuset, tvärt afskuret, än mera förstoradt.

665.
BOTRYCHIUM VIRGINICUM.

665
Botrychium virginicum
Stor låsbräken
Lehtonoidanlukko
Stormarinøkkel

Tab. är mästerligen ritad efter naturen.
a. ett medelmåttigt stort, i Norra
Ångermanland vuxet stånd, med sin
fröhusbärande topp.
b. ett småblad, något förstoradt.

Bladet fästadt vid midten af stammen, nästan utan skaft, i det hela deltaformigt, tvåfallt pinnbladigt; småbladen åter pinndelta, nästan jemnbreda, utåt tandade, något trubbiga.

Swartz Syn. Fil. p. 171. Wahlenb. Fl. Sv. n. 1193. *Osmondo virginica* Linn. Spec. Pl. ed. 2. p. 1579.

En växt-art, som bär namn af en viss Americansk landsort såsom ensamt tillhörande densamma, är visserligen en synnerlighet uti Svenska Floran och Svenska Botaniken. Längre mot söder finner man knapt andra växter gemensamma för båda verldsdelarna än sådana, som genom människornas gemenskap i odlingar, näringar och handel blifvit spridda från den ena till den andra. Högst upp uti nordnen, der längdgraderna på jordgloben så mycket närma sig hvarandra och med dem också verldsdelarna, samt föröfrigt en gemensamhet uti fjäll-natur och arctiskt klimat uppstår, der synes åter tvertom en åtminstone delvis gemensam vegetation blifva allt mer och mer enlig med ursprungliga naturen. Men emellan dessa sydligare och nordligaste trakterna eller nära söder om polcirkeln, der stora skogar mest betäcka länderna och blott synas kunna äga sina särskildta egentliga infödingar, der synes också allt gemensamt blifva som sällsyntast och märkvärdigast. En hit hörande Americansk växt

upptäcktes förmånga år sedan uti *Galium svaveolens*; men långt märkvärdigare synes oss den närvarande vara. Den förra fanns åtminstone, och befinnes äfven i synnerhet, ehuru ej endast, växa på den mot America vända Norska sidan om fjällen; den närvarande deremot är endast upptäckt midt uti Svenska Norrlands högsta skogstrakt. Det tycktes fordras en för dessa orter så inhemsk Forskare som Herr Læstadius, för att upptäcka en sådan stor egenhet, den der tyckes liksom uppsprungen ur sjelfva jorden i landets innersta gömställen, och om hvilken man således minst kunde ana, att den skulle vara gemensam med en så afsöndrad verldsdel som America är. Man har väl exempel på något sådant uti en synnerlig Orchidisk växt (*Norna borealis*), som synes med något dylik local tillhöra alla nordiska verldsdelar; men annars tyckes en sådan gemenskap endast kunna äga rum bland mindre fullkomliga växter, på gränsen till hvilka också denna ormbunkelika växt kan anses vara satt. Den nu anmärkta gemenskapen mellan verldsdelarna kan förekomma så mycket märkvärdigare, som hvar verldsdelns växter merendels äga något eget i sitt utseende. De americanska Ormbunkarna hafva oftast en egen fin delning eller större sammansättning och mera smidighet än framför allt de Nord-Europeiska. Dessa egenheter är det också, som egentligen skiljer närvarande art från våra gamla arter. Man skulle väl närmast jmföra den med *B. rutaceum* Sv. Bot. t. 372. f. 2.; men delningen hos den Americana är så mycket större och ordentligare parbladig samt så tidigt börjande nedifrån, eller nästan i vidfästningen öfver midten af stammen, och icke på det vinrutelika sättet utåt samlande sig i bredare afrundade flikar, att man väl ser en inre olika natur ligga till grund och alldeles icke någon blott tillfällig sönderdelning af bladet. Detta bestyrkes hos närvarande art af fröhusens finhet och hela växtens finare sammansättning, som är ett så bestämdt och nödvändigt villkor för den på en gång tidigt afgjorda och högt drifna delbarheten; egenskaper så väsentliga, att de ej tyckas böra i sådan tillkomma växter inom samma naturliga slägte, om icke från en annan verldsdel, som bifogar sin egna olikhet. Då man gaf denna växt sitt namn, och så allmänt antagit det samma, misstänktes den visst icke att finnas utom America, så mycket mindre som ingen i hela slägtet är gemensam för båda verldsdelarna. Det enda ställe i Ångermanland vid Tåsjöberget, der Herr Læstadius fann så många exemplar att dess natur blef rätt öfvertygande, är också det enda uti Europa, der den hittills blifvit sedd. Det är synnerligt att i anledning af det nu sist nämnde, från America liksom till Europa utsträckta växterna, har man skäl att antaga en likhetslinea, som sträcker sig från Canada öfver Nyfundland till Skandinavien, utan att beröra mellanliggande öar. Det synes som älskade vissa växter på denna likhets-linea till den grad en viss continental-beskaffenhet i climat, att de icke kunna uppkomma förr än de hunnit densamma, ehuru just härigenom de icke besatta afstånden blifva dess större och sannolikheten af en öfverflyttning genom frön dess mindre. Det synes obegripligt huru stor magt de allmännare utspridda krafterna hafva öfver enskildta varelser. I dessa afseende är denna växt ett ytterst långt drifvit exempel.

Tab. är mästertligen ritad efter naturen. a. ett medelmåttigt stort, i Norra Ångermanland vuxet stånd, med sin fröhusbärande topp. b. ett småblad, något förstoradt.

666.
POLYPODIUM MONTANUM.

666

Polypodium montanum

synonym till **Cystopteris montana**

Finbräken

Vuoriloikko

Fjell-lok

Tab. som är ritad i norra Ångermanland, har dock under graveringen gått miste om en del af den ytterligare sönderdelningen samt den spåda och smidiga finheten, hvilken icke utan allt för mycken möda kunnat anbringas på en så pass stor figur.

Stambladet på ett nästan trebladigt sätt trefallt pinnbladigt, i det hela delta-formigt; småbladen från hvarandra sittande, pinnklufna; flikarna inskurna och tandade, nestan jemnbreda. *Fröredningskårm* ensam, sittande på ena sidan om fröhusgyttringen.

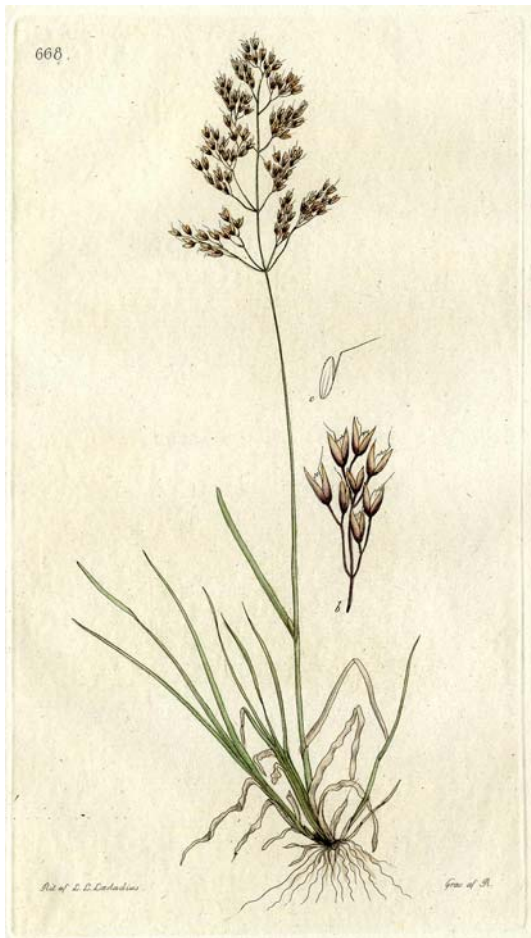
Allion. Fl. Pedem. n. 2410 Wahlenb. Fl. Svec. n. 1173.

Liksom den föregående växten kan synas hafva gjort ett stort hopp från vester till öster, och således medfört en främmande natur, så kan äfven denna tyckas hafva utstått en lång flyttning från söder till norr, med bibehållande af ett nästan dylikt, för sednare trakten ovanligt, utseende. Den anmärktes först på Italienska sidan af Helvetiska alperna och fick der sitt namn, derföre att den tillhör högre bergstrakter, ehuru just icke de egentligaste skoglösa alperna; och ungefärligen på samma sätt fanns den sedan äfven å norra sidan om samma bergssträckning. Derefter syntes den mot nordnorden upphöra tills den återfanns vid vår Lappska fjällrygg, der

den väl någon gång finnes å mera skyddade ställen på skoglösa fjällen, men mest nedunder dem, så att man anmärkt den till betydligt afstånd, nämligen till Hofverberget i Jemtland och Tåsjöberget i Ångermanland. Det synes vara eget för denna art, att, ehuru den hälst håller sig nedom fjällen och äfven vid blotta skogsberg, så aflägsnar den sig dock icke mer än till ett visst afstånd af 10 eller 12 mil från beständigt snöbärande fjäll. Detta lär vara orsaken, att den saknas på en så stor sträcka från Sweitzer-alperna ända till grannskapet af Scandinaviens fjällar. De flere arter af ungefärligen samma fint sönderdelade utseende, hvilka växa på och bredvid Sweitzer-alperna, kunna gifva oss anledning att anse sådant såsom utmärkande för dessa trakter; och då deremot på och bredvid våra fjällar de mesta af dessa arter saknas, så kan denna mest fint sammansatta af våra nordiska arter förekomma oss såsom en temligen främmande sydlänt form, som föröfrigt med sin Italienska upptäckares (Allionis) namn påminner om södern. Man kan tycka, att alla de antydda sydliga arterna för sin finhets skull äro mycket ömtåliga för torka och derföre hålla sig vid snöalperna; men att de mesta af dessa för den beständiga nordiska sommarsolens skull saknas vid våra fjällar, så att blott denna närvarande der återstår. Med en större finhet än *P. fragile* äger, förenar dess stamblad nederst en sådan bredd, som någon gång förekommer hos *P. spinulosum*. Från båda skiljs den föröfrigt mycket med sin trådsmala krypande rot, nästan som på *P. Dryopterts*. Genom allt detta blir den icke allenast ganska åtskiljd, utan också den skönaste bland alla Svenska Ormbunkar.

Tab. som är ritad i norra Ångermanland, har dock under graveringen gått miste om en del af den ytterligare sönderdelningen samt den späda och smidiga finheten, hvilken icke utan allt för mycken möda kunnat anbringas på en så pass stor figur.

668.
AGROSTIS RUBRA.

668
Agrostis rubra
Fjällven(?)
Pohjanröllli(?)
Fjellkvein(?)

Fig. är på nu nämnda sätt väl ritad af Herr
Læstadius i Piteå Lappmark.
b. gren af vippan, förstord.
c. blomkronskal med borst.

Blomkronans inre skal hälften mindre; det yttre nedom midten försedt med borst. Blomfoderskålen lancetformige. Vippan nedtill bredt pyramidformig, nästan slät; smågrenarne från hvarandra spärrade. Skidhinnan (ligula) afkortad.
Linn. Fl. Sv. n. 64. ed. Wahlenb. n. 77.

Släktet *Agrostis* (Hven) innefattar till den grad de finaste gräsen, att Linnè nästan misströstad både om släktets nogare begränsande och arternas säkrare skiljande. Hvad det förra vikommer kunna vi nu lemna detsamma (hälst närvarande art till sitt släkte är minst tvifvelaktig) och blott hafva afseende på det sednare, som af densamma i högsta grad påkallas. Linnè tog här såsom annorstädes gerna den tydligaste delen till afdelningsmärke, och indelte således arterna inom släktet *Agrostis* i dem, som hafva borst, och dem, som skulle vara förutan detsamma. Men detta skiljemärke, såsom här mer än annorstädes föränderligt, gaf sedan anledning till mycken förvillelse och bragte den här i fråga varande arten i grannskapet med dem, som den minst tillhör. Det var således en verkligen betydande upptäckt, då man fann, att de egentligaste arterna af *Agrostis*, eller de som utgöra släktets största och medlersta del, skilja sig uti tvänne afdelningar näml. dem, som hafva blott enskalg blomkrona och

uti dem som äga två blomskal. Man trodde straxt, att detta skulle göra släktets delande nödvändigt och kallade det förra *Trichodium*; men då det inre blomskalets felande icke är absolut, utan detsamma synes fast mer vara blott upplöst eller sönderdeladt till en fin hårpensel, som så lätt öfvergår i ett litet inre blomskal och föröfrigt allt detta blir svårt att i hast urskilja; så finner man detta släktets sönderdelande för mycket stridandet mot den Linnæiska grundsatsen, att slägterna böra lätt och med blotta ögonen kunna åtskiljas. Detta oaktadt vill man gerna begagna nämnde upptäckt till släktets underdelande, så mycket mera som detta understödjes af yttre delar, sättet att växa, nyttan m.m. Man finner nämligen, att den första nämnda underdelningen, med blott ett kronskal, också har fina nästan borstlika rotskottsblad eller dylika egentliga rotblad, att strået i sammanhang härmed nästan aldrig blir kulliggande åtminstone aldrig rotslående, och att således dessa grässlagen blifva mindre tjenliga till betning om icke för får och i synnerhet getter. Kanske är det också derföre som hufvudarten blifvit kallad Hund-hven, hvilket namn alla afdelningens arter i någon mån synas förtjena. Deremot den andra underdelningen i släktet, hvilken har två kronskal, ehuru det inre är hälften mindre eller ännu obetydligare, äger också breda rotskottsblad, hvilka således desto lättare öfvergå i stjelkblad, hvarföre också dessa rotskott lättare förvandlas i strån och stråen blifva kulliggande samt rotslående, så att hela afdelningen kunde kallas *stolonifera*, ehuru detta namn egentligast tillkommer den art, som i högsta grad har denna egenskap. Till följe häraf blir denna afdelnings arter utaf ojemförligt större betydenhet för boskapen i synnerhet såsom bete. Till denna sednare afdelningen hör det här föreställda gräset, ehuru man verkligen icke kunnat förmoda det i anseende till brist på kringliggande rotskott och den fullkomliga närvaron af borst i hela blomvippan. Detta är också orsaken, hvarföre Linnès *A. rubra* blifvit så tvifvelaktig; men då man vid Lappska elfstränderna jemför detta här aftecknade gräs med beskrifningen i Lappska Floran, så synes all tvekan försvinna. Det tyckes underligt, att desamma i högsta nordnen blifver som mest borstbärande och derföre äfven som mest rödt samt framför alla andra förtjenande Linnès gifna namn; emedlertid kan visst detta förklaras för en följd dels af sommarsolens beständiga närvaro dels af det mindre frodandet i rotskott, som det kalla fjällvattnet förorsakar. Man kan från detta, grässets egentligaste, hemvist följa det till våra kalla skogskärr, der det i synnerhet efter utdikning och skogens större aflägsnande frodas i rotskott och kulliggande strå med förlorande af borsten så som den är föreställd på Sv. B.t. 581. Mera underligt kan det synas, att man har allt skäl antaga såsom en förändring häraf den lilla form, som finnes allmänt på Uplands slätters sandåsar och klippor, och hvilken blir så rak samt kort äfven till blomningen, att Linnè tog den för en egen art under namn af *A. pumila*. Men då vi besinne, att på dessa slättlands ryggar också finnas sjelfva Lappska fjällarnas mossar, så kan allt detta förvandlas från en besynnerlighet till en skön öfverensstämmelse. Man har trott sig här böra gifva en figur på denna artens ursprungliga Linnæiska form, ehuru en annan figur på den mera vanliga formen (*A. vulgaris*) förut är lemnad.

Dessa båda kunna äfven tjena, att gifva något begrepp om, huru mycket vissa arter kunna förändra sig, så att man svårligen af en enda figur, den må vara huru som helst vald, kan få något begrepp om deras olika tillstånd. Den här gifna figuren är gjord efter ett öfverblommadt stånd, som väl visar blomvippsgrenarnas utspärning, men icke så väl huru smågrenarne under blomningen spärra från hvarandra. Derföre synes också icke på fig. c. den inre kronvalveln, som efter blomningen indrages inom det yttre skalet.

Fig. är på nu nämnda sätt väl ritad af Herr Læstadius i Piteå Lappmark. b. gren af vippan, förstora. c. blomkronskal med borst.

669.
GALIAM SVAVEOLENS.

669
Galium svaveolens

Myskmåra
Lehtomatara
Myskemaure

Tab. tecknades vid Salten i Norrska Nordland af Herr Læstadius.

a. medelmåttigt stort stånd, skuret i tvänne delar, men som icke egentligen kunnat föreställas såsom kulliggande.

b. blomma, sedd från sidan.

c. densamma, ofvanifrån.

d. frukt med sina krokformige hår, mycket förstora.

Bladen sex i hvar krans, aflångt lancetformige, uddade, något hårkantade. *Stjelken* nedliggande, litet hårig. *Blomskäften* längre än bladen, mest treblomige. *Frön* med krokformige hår samt af blomkronans storlek. Wahlenb. Fl. Lapp. n. 85. Sv. n. 177.

Uti det med talrika arter hos oss försedda släktet *Galium* (eller egenligen Madra) har Sv. B. redan gifvit exempel af de fleste afdelningar. Den närvarande arten hörer väl icke till de aldrasista i släktet, hvilka utmärka sig med särdeles stora och uppblåsta frön, (hvilka med sin liftighet liksom

ersätta den blott årliga rotens förgänglighet); men den har sin plats näst framför dessa arter, och öfverensstämmer med dem uti att hafva fröen betäckta med en längre hårighet, som slutas med hakar eller krökta spetsar, hvarigenom äfven den i någon mån blir till ett Snärj-gräs. I dessa sednare afseenden kommer denna art närmast en annan för Svenska Floran ännu mera, men annars i det hela mindre, ny art (*G. rotundifolium*), från hvilken den dock med sina sex blad och dessa blads form m. m. lätt skiljes. Aldrarest utmärker sig närvarande art med sin angenäma lukt, hvilken dock liksom hos den närsläktade Mysk-Madran, *Asperula odorata*, blir märklig först under visnandet eller börjande torkning och således af denna arts första upptäckare blifvit obemärkt. I anledning af denna så utmärkta och i hela släktet *Galium* annars icke veterligen förekommande egenskap har arten också fått sitt namn, hvilket man trott sig icke kunna annat än bibehålla, ehuru det synes fullt afgjort, att det är samma art, som förut blifvit upptäckt i Norra America och kallad än *G. triflorum* än *G. pensylvanicum*. Af båda dessa har man haft tillfälle att undersöka verkligen säkra original-exemplar, som företedt i allt äfven i anseende till vällukten fullkomlig likhet med våra. Sedan man således fullgjort den första pligten, att väl skilja allt hvad skiljas bör; så torde man få öfvergå till andra sammanställningar (eller combinationer). Redan under N.665. har man framställt de geographiska betraktelser, som denna och andra växters förekommande både i America, Grönland och Skandinavien kan föranleda. Några andra hemtade mera från Naturalhistorien torde här kunna tilläggas. Det är en afgjord sak, att skillnaden mellan släktet *Galium* och *Asperula*, bestående i kortare och längre blomkrona, är så liten, att arter vandrat från det ena till det andra släktet. Ehuru närvarande art efter Natural-historiska kännetecken är ett otvifvelaktigt *Galium*, så låter den derföre väl sammanlikna sig med *Asperula odorata*. Emedan denna sistnämnde upphör att växa mot norden förr än vårt *Galium* vidtager och i allmänhet *Asperula* synas vara sydligare former, som i högsta norden förbytas med *Galia*, så torde man kunna tänka sig närvarande *G. svaveolens* såsom ett nordligt utskott af ellerbihang till *A. odorata*. Men då man nu icke vet, att någon otvifvelaktigt *Asperula* förekommer i America, så skulle deraf följa att denna välluktande *Galium* har sitt egentligaste hemvist eller förvandtskap från Europa och derifrån synes vara utsträckt till Norra America, tvärsen mot det antagna förhållandet med *Botrychium virginicum*. Vi se också på vårt här föreställda *Galium* icke annat än en Europæisk physiognomi samt Europæiska egenskaper (då deremot *B. virginicum* befunnits derutinnan mera Americansk), hvilka desto mer torde förtjena, att i det först i Europa gifna namnet uttryckas. Af alltsammans blifva vi benägna till den slutsatsen, att *B. virginici* förekommande hos oss bevisar till någon del det Americanska klimatets utsträckning till vår nord, men att deremot *Galium svaveolens* blott mera tillfällig synes hafva öfverkommit från nordligaste Europa till America med de hafsströmmar, som vi veta från siberiska hafvet stryka förbi Nordcap och sedan mestrikta sig åt Americanska sidan, der de nedlägga sin drifved m.m. Denna således rätt märkvärdiga ört är som mest funnen i de djupa under fjällen på Norrska sidan varande

dalarna, der den troligen är allmännare än man hittills ansett den vara. Sedan är den också upptäckt i de djupa dalarna vid Norrlands största flod, Ångermanån, nära Sollefteå, t. ex. i den så kallade Djupdalen. Båda ställena torde man få anse såsom särdeles passande, att hysa sista utkastningarna af sydligare växter, hvarom mera under följande numer. Att denna växt med sin vällukt kan ersätta *Asperula odorata*, är väl ingen tvifvel, i fall man annars vill nöja sig med så lindriga medel i Läkekonsten. Men om människan såsom läkemedel försmår sådant, så kan det likväl ingå i naturens afsigter att lifva och muntra andra djur, samt således blifva af mycken betydighet på sitt ställe. Sådana betraktelser kunna väl ingå uti de friare åsigter, som egna naturforskningen i allmänhet och betraktelsen af Fäderneslandets natur i synnerhet.

Tab. tecknades vid Salten i Norrska Nordland af Herr Læstadius. a. medelmåttigt stort stånd, skuret i tvänne delar, men som icke egentligen kunnat föreställas såsom kulliggande. b. blomma, sedd från sidan. c. densamma, ofvanifrån. d. frukt med sina krokformige hår, mycket förstorad.

670.
TAMARIX GERMANICA.

670
Myricaria germanica (L.) Desv.
Vetenskapliga synonym: **Tamarix germanica L.**
Klådris
Pensaskanerva
Klåved

Tab. ritad vid Sollefteå i Ångermanland
af Herr Læstadius.

- a. en del af buskstammen
- b. blomtopp.
- c. blomma, öppnad, så så att ståndarne
synas omgifna af 5 kronblad och lika
många foderblad; allt något förstoradt.
- d. en topp med fröhus, af hvilka de 3
nedersta äro uppspruckna, visande
fröens fjun.
- e. nedersta delen af ett fröhus, så
afskuret att de 3 fröfästena synas ännu
fastsittande vid skalens midt.
- f. fröhus-skal med fröfästet lossnadt
från basen.
- g. frö med fjun.
- h. en smågrens bladiga topp. i. blad
fästadt vid smågrenen.

Blommorne med tio ståndare, som vid basen äro sammanväxta. Axen sittande i toppen, ensamma. Blomskärmen längre än skaften. Bladen jemnbredt lancetformige, utan skaft.

Linn. Syst. Veg. ed. Roem. 6, p. 673. Faun. Svec. App. p. 557. Wahlenb. Fl. Sv. n. 339. och s. 1053. Murray App. Med. ed. 2. Tom. 2. p. 117. Granmüll. Med. Bot. 2. p. 27. Hornem. Dansk. Plant. ed. 3. p. 347. Retzii Fl. Oec. p. 711.

Det torde knapt finnas någon annan växt och i synnerhet buskart i det kalla Norrland, hvilken förvandta måste sökas i den hetaste af alla verldsdelar, Africa. Redan Linnè anmärkte, att, om man icke kände Africas *Reaumuria*, skulle man icke ana att *Tamarix* borde i anseende till naturlig förvandtskap ställas bredvid eller efter de *Succulenta* växterna, som ymnigast och mest tillhöra samma verldsdel. Någre forskare hafva väl åter satt i fråga om hos de mångfaldiga *Succulenta* växterna *Tamarix* skulle komma bland *Aizoideæ* och icke snarare närma sig till *Portulacææ*, andre t. ex. Murray hafva fört den till *Bicornes*; men emellertid synes den af Linnè angifna slägtskapen vara i det hela sannolikast. Att ingå uti grunderna för dessa satser, skulle föra oss på ett för Sv. B. allt för

främmande fält. Vi torde således få nöja oss med, att gifva en så noggrann beskrifning på *Tamatrix*, som rummet och afsigten medgifver. Blomfodret är femdelt, qvarsittande (och grönt), slutligen merendels kortare än kronbladen, hvilka äro fem, mera färgade (rosenröda) och trubbiga. Ståndaresträngarne äro hos vår art så sammanväxta, att den egentligen derefter skulle höra till Monadelphien, och tillika äro knapparna tio till antalet, hvarom mera nedanföre. Frukttämnet slutas med en topp, som från början synes betäckt med ett tredelt märke, hvilket väl under torkningen tyckes blifva odelt (såsom det på Tabellen föreställes), men emedan fröhuskalen snart skilja sig åt i spetsen, så har växten desto vissare blifvit förd till de treqviunade. Fröhusets skal låta tidigt se de fina fjun, som medelst en fin sträng upphöjes öfver fröen, (hvilket fjun deremot på *Reaumuria* sitter under fröen och utgör största olikheten). Fröfästet är midt på skalens inre sida, och har det ganska egna, att lossna från sin nedre vidfästning och derigenom befordra fröens utträngande. Denna fröens och fröfästets beskaffenhet skiljer *Tamarix* mest från alla andra växter. Föröfrigt är blomningen axformig och sjelfva busken till utseende mycket cypresslik; likväl hafva bladen en så puncterad yta, som synes tyda på den blåsighet, hvilken tillhör Africas crystall- eller isväxter eller rättast *Reaumuria*. Släktets fleste arter synas tillhöra Africas granskap i synnerhet vid Medelhafvet, der blommorna ordentligast äga fem ståndare. men liksom flere i torraste södern uppkomna släkten synes detsamma mot norden få mera utvecklade blomning, som utmärker sig särdeles med en sammanhängande ståndarekrans och 10 knappar derpå. Det är i denna tydligare form, som släktet blifvit mest undersökt och särdeles till fröens beskaffenhet beskrifvet. Den såkallade Tyska Tamarisken synes egentligast tillhöra Tyska sidan af de Helvetiske Alperne, der den är allmännast uti och vid de vildaste, som vill enligt dervarande språkbruk säga de nedför bergsidorna häftigast löpande eller liksom mest rasande bäckarna. Med deras vatten tyckes den åtfölja Rhenfloden mot norden och således slutligen äfven uppstiga i Södra Norrignes dalar, från hvilka den kan synas hafva kommit öfver på Svenska sidan till vårt egentligaste Norrland. Men då den i Sweitz är rätt allmän vid de fleste smärre bäckar, så synes den i Norrland endast hålla sig vid de största flodernas starkaste och mest rasande forssarna, liksom visade den derigenom än mera hurudant dess egentligaste element är. Det är också just i dessa forsarna, som denna sydlänta växt blir mest skyddad för all frostens åverkan genom vattnets rörelse, hvilken aflägsnar all köld så väl i luften som jorden och under strängaste vintern bildar ishvalf, så skyddande som några drifhusfönster. Vid ännu nogare betraktande finnas forssarna icke blott på detta sätt mot kölden förvarnade, utan de mildra också med sitt kringstänkande och på längre avstånd liksom kringdunstande kyliga vatten den öfvermåttan starka sommarhettan, och åstadkomma således i det hela en mera jemn temperatur hela året omkring, hvilken södra regionens bergsväxter aldramest fordra och som konsten hos oss i norden aldraminst kan åstadkomma. Det blir då icke underligt, att denna buske liksom uppsöker Norrlands vildaste forssar och försmår alla omplanteringar till våra trädgårdar. Man ser uti allt detta

konstens litenhet och inskränkning i jmförelse med naturens stora verkningar och många utvägar till frambringande af sina olika alster. – Det kan nu synas vara af alla dessa skäl som Tyska Tamarisken finnes ymnigast vid Sollefteå och ända upp mot Ed uti den stora Ångermanelfven. Deremot tyckes den finna sig mindre belåten med Indalselfven, som vid Faxön begrafvit densamm i sitt slam, så att den nu återstår blott vid Forss. På förstnämnde ställe lærer busken knappt blifva så stor, att den kan afgifva spasserkäppar, om buskens Medicinska kraft har man ingen inhemsk erfarenhet, men det är troligt, att den med sitt på en gång beska och sammandragande ämne icke är alldeles olik Chinan. I Norrige skall den läggas på dricka i stället för Humla; äfven nyttjas afkoket mot skabb. Uti garfverierna skall den kunna användas; men emedans ylle betadt i jernvitrol antager i soppan af färska busken en vacker svartbrun färg och silke en ljus rödbrun, så synes det garfvande ämnet vara af lindrigt slag.

Tab. ritad vid Sollefteå i Ångermanland af Herr Læstadius. a. en del af buskstammen b. blomtopp. e. blomma, öppnad, så så att ståndarne synas omgifna af 5 kronblad och lika många foderblad; allt något förstoradt. d. en topp med fröhus, af hvilka de 3 nedersta äro uppspruckna, visande fröens fjun. e. nedersta delen af ett fröhus, så afskuret att de 3 fröfästena synas ännu fastsittande vid skalens midt. f. fröhus-skal med fröfästet lossnadt från basen. g. frö med fjun. h. en smågrens bladiga topp. i. blad fästadt vid smågrenen.

676.
CARDAMINE PETRÆA.

676
Cardamine Petræa

Vetenskapliga synonym: **Arabis petræa** (L.)
Lam., **Cardaminopsis hispida**

auct.

Strandtrav

Aurskrinneblom

(Utbredning. Strandtrav förekommer bara vid
Ångermanlands kust)

Tab. är tecknad efter växten på Hemsöns norraste udde, af Herr Læstadius.
a. medelmåttigt stort stånd i sin vanligaste ställning med några redan uppspruckna skidor och vid
b. tillbakarullade skal.
c. blomma sedd uppifrån och
d. nedifrån.
e. kronblad, litet urnupet.
f. ståndare med pistill och vid ** körtlar utmed basen.
g. fröskida nedtill afskuren och uppsprucken, så att skalens ringa kölformighet med ryggner synes.
h. en lika visad skida utaf stånd från de yttersta hafsklipporna, på hvilken intet tecken till ryggner å de blott kupiga skalens finnes.
i. ett örtblad.

Bladen enkla; de vid roten aflånga, lyraktigt tandade, skaftade; de på stjelken nästan lancetformige, helbräddade. Stjelken kulliggande. kronbladen omvänt äggformige. Skidorne räta, blott tre gånger längre än skaftet och med klotformigt märke.

Linn. Fl. Sv. .n. 50t. ed. Wahlenb. n. 737. Lightf. Fl. Scot. I. p. 317. t. 15.

Denne växt har deremot icke erhållit något nytt släkt-namn; utan blott blifvit flyttad från ett Linnæiskt slägte till ett annat, hvilket icke synes förtjena mindre uppmärksamhet såsom antydande, att antingen växten blifvit olika känd eller slägternas kännemärken något förändrade. Både dessa omständigheter in träffa här till någon del och påfordra en nogare utveckling. Utan att välja hufvudsakligen förändra de Linnæiska slägterna *Arabis* och *Cardamine*, som allmänt blifvit erkände för ganska goda, har man likväl vid arternas hänförande kommit i behof af skarpare skiljemärken, hvilka då påfunnits uti kölformige skal hos det förra och alldeles platta eller rygg- och nervlösa skal hos det sednare slägtet. Denna skiljaktighet synes på en gång naturlig och tydlig, alldenstund med kölformigheten följer en viss rakhet och hårdhet hos det förra slägtet, med planheten och nervlösheten hos det sednare slägtet en viss mjuk

hinnaktighet, som så väl står tillsammans med skalens upprullning från basen och äfven med växningsstället i vatten, som i synnerhet på frukternas skal så ofta befordrar hinnaktigheten. För att gäcka så vid första påseendet goda skiljaktigheter fordrades dock blott en växt, som förekommer både på torra och våta ställen och derefter förändrar sig, hvilket besynnerligt nog är händelsen med den här föreställda arten. På det ställe, der den först hos oss påfanns nämligen å Bondskärs hafsklippor och äfven längre ut i Bottenhafvet, bestänktes den som oftast af hafsvågorna och får deraf den tunnhet och å skidornas skal fullkomliga nervlöshet, som tillhör *Cardamine*-släktet. Deremot längre inpå öarna såsom å Hemsön står den alltid på det torra med ryggade skid-skal alldeles såsom en *Arabis*. Om de på sednare stället anmärka tydligare körtlarnavid strängarnas fäste kunna understödja hänförandet till sednare släktet, kan lemnas derhän. Emedlertid anser man sig icke utan skäl tills vidare hafva i *Flora Svecia* följt den förstnämnde ursprungliga Linnæiska bestämmelsen, äfven för att derigenom göra forskare så mycket mera uppmärksamma på en annorstädes icke iakttagen föränderlighet, som på ett så exempel-löst sätt synes bevisa de skarpaste skiljemärkens beroende af små tillfälligheter. Då vi således utgå från den mest originella Linnæiska växten, kunna vi väl anse troligt, att den som finnes på Färöarne och Skottland är den samma med vår på Hemsön; men den Södra Europas bergstraker (t. ex. Österrike, in der Brühl) tillhörande *Arabis hispida* måste man antaga såsom en alldeles särskild art och verklig *Arabis*. Den sednare skiljer sig med en större och rakare växt, med en rimaktig blånad (*glaucescentia*) på bladen, hvilka i synnerhet mot spetsen hafva starkare och längre hår (hvaraf artnamnet), med dubbelt längre sidor (sex gånger längre än eget skaft), ett blekt färgadt och i kanten mycket hinnaktigt blomfoder, samt mycket större blomblad. Grunden af blomman synes vara gulaktig (då den på vår Norrländska art deremot snarare är violfärgad); hvilka färgor icke pläga omvexla, utan åtminstone i nordiska blommor hålla sig beständiga i vissa släkten, så att den blåaktiga mera tillhör *Cardamine*, den gulaktiga mera *Arabis*-släktet, och hos dem vara benägen att ökas under mindre varsam torkning likasom hos *Drabaæ*. Om dessa skiljaktigheter såsom mest bestående i ett mer eller mindre skulle synas otillräckliga, så får vi tillägga att den utländska växten på sitt ställe växande har synts oss till hela utseendet så olika, att vi der icke ihogkommit vår lilla norrländska *Cardamine*. Vi tvifla således icke på skiljaktigheten, ehuru vår Norrländska art också förekommer hårig, men hårligheten är på densamma kortare och sträcker sig ofta då hela stjelken uppföre ända på blomfodret, som vi icke sett hända på den Österrikiska arten, och det utan att andra väsentligare kännetecken förändras. Den så kallade *Arabis Crantsiana Ehrh.* har väl smärre blommor ungefärligen såsom den Norrländska, men i allt annat synes den mera öfverensstämma med Österrikiska växten, så att ingen förbindelse emellan de tvänne hufvudarterna derigenom ådagaläggas. Om nu dessa artbestämmelser äro riktiga, så följer att den rätta *C. petræa* blir en af de växter, som finnas blott på en tvär-zon nedom Arctiska kretsen från America allt till Östersjön: det vill säga tvärsöfver den bredaste och

mest strömmande öppning, som världshafvet åstadkommer mot norden. Den synes hålla sig som mest och vara bäst characteriserad på öar i denna zon. Att den hos oss finnes endast på öar vid mynningen af Norrlands största flod, kan komma deraf, att nordiska klimatet der mest tempereras nästan på sätt som nemnt är under N. 670, och det äfven derigenom, att Östersjöns vatten, der Bottenhafvet är som bredast, vissa tider kommer i ett särdeles stigande mot den stora ur floden nedfallande vattenmassan ungefär såsom i Roslagen. Således finnes den som aldramest utmärkt på Bondskär i mynningen af norra utloppet och på Lossmen; föröfrigt såsom sagt på Hemsön.

Tab. är tecknad efter växten på Hemsöns norraste udde, af Herr Læstadius. a. medelmåttigt stort stånd i sin vanligaste ställning med några redan uppspruckna skidor och vid b. tillbakarullade skal. c. blomma sedd uppifrån och d. nedifrån. e. kronblad, litet urnupet. f. ståndare med pistill och vid ** körtlar utmed basen. g. fröskida nedtill afskuren och uppsprucken, så att skalens ringa kölförmighet med ryggnerf synes. h. en lika visad skida utaf stånd från de yttersta hafsklipporna, på hvilken intet tecken till ryggnerf å de blott kupiga skalen finnes. i. ett örtblad.

679.
ASTRAGALUS ALPINUS.

679
Astragalus alpinus
Fjällvedel
Tunturikurjenherne
Setermjelt

Tab. är ritad i Piteå Lappmark efter ett mindre stånd.

- a. särskild blomma.
- b. seglet sedt nedifrån och
- c. snedt från sidan.
- d. vinge.
- e. kölen.
- f. blomfoder med fröredningsdelar, något från hvarandra skiljda.
- g. fröbalja, tvärför afskuren, så att den halfva skiljeväggen och fröens läge på bägge sidor om densamma iakttages.
- h. densammes topp efter längden klufven med halfva skiljeväggen och ett frö.
- i. fröfoster. k. detsamma med utspärrade hjertblad.

Stjelken nedliggande. Bladen med nie par småblad, af oval form. Blomklasarne längre än bladen, med nedhängande blommor och ärtbaljor; de sednare utom blomfodret på skaft uthängande, spetsade, hårige. Linn. Fl. Svec. n. 661. ed. Wahlenb. n. 824.

Då de egentligaste Ärtväxterne (Tjock-hjertbladige; *Sarcolobæ*) alltid hafva ståndarne delta i två knippen såsom bästa Diadelphister, så finnes det deremot ibland de tunnhjertbladige Fjärilsväxterna en afdelning, som har alla ståndare-strängarna hopväxta i en enda stam, som blir ett slags falsk Monadephi. Om denna hopväxning föranledes af fröens och fruktens antydda tunnhet, kan man väl lemna derhän; men en sådan sammanställning är åtminstone något, som tanken kan fästa sig vid till minnets underhjelpande. Här måste vi nu skynda att anföra det *Genista* hörer till denna afdelning. Det släktet skiljes också ganska väl med sina tunna och långa skidor från *Ononis* och *Anthyllis*; men med *Spartium* är det deremot så nära beslägtadt, att många nyare författare fört vår *Spartium scoparium* till *Genista*, dock slutligen bättre till *Cytisus*. Vi lemna med flit allt så som Linnè gifvit oss det, då nämligen icke större skäl till ändring förekommer än som här är händelsen; och anse *Genista* skiljd med öfre blomfoderläppens tydliga två-tandning och seglets aflånga form, då deremot *Spartium* har blott litet urnjupen öfre blomfoderläpp och ett bredt, mycket mera ansenligt segel. hvad Genisternas geographiska förekommande angår är det mycket märkvärdigt, att de växa endast uti

de vestra mot stora hafvet vända landsorterna, och denna art särskildt är den, som allmännast förekommer uti den aldramest för Vesterhafvetutsatta orten af Halland. Det är icke här nu rum att betrakta hvad som gör denna ort till en sådan ljung-mark; nog af att detta sker till den grad, att sjelfva fjärilsväxterna måste antaga ljunglikt utseende och liksom denna dela ljungens växtställe eller krypande gömma sig ibland densamma. Släktet *Astragalus* deremot såsom riktig Diadelphiskt har också en tjockare fröbalja, men hvars tjocklek synnerligen nog härrör deraf, att den är på längden till hälften tvårummig. Det synes som hade de hos detta släkte nästan i högre grad än hos det föregående tunna fröen lemnat så stort rum ifröbaljan, att den ena föreningslinien fått tillfälle att intränga i caviteten och skilja fröen i två rader eller åstadkomma en ofullkomlig tvårummighet. Detta kan ske på två sätt: antingen att den undre från frön bara föreningslinien uppstiger såsom hos *Astragalus*, eller att den öfre fröbärande sömmen nedtryckes såsom hos *Phaca*. Att vidare underdela dessa släkten efter som kölen är mer eller mindre hvass (i *Oxytropis*); synes oss nog småaktigt, och föröfrigt i mån som det är öfverdrivet skarpt också mindre säkert utförbart, hvaraf rena misstag ofta kunna följa, såsom med flere af dessa växter verkligen skett, men hvilket här icke passar sig anföra. Våra icke särdeles många arter af släktet *Astragalus* äga alla örtstjelk. Af dem hafva de tvänne, som tillhöra sydligare slättlands orter, någorlunda uppåt stående blott till slut något slaka fröbaljor. Deremot de tvänne sednare fjällväxterna få straxt efter slutad blomning starkt nedåt böjd eller hängande frukt. Den närvarande arten är så allmän icke blott på fjällen, utan också i närmaste nedom dem belägna landsorter, att de förste resande i desse trakter strax anmärkte densamma. Den utmärker sig såsom en nedliggande ört, som till alla delar är ganska slak och vek, småbladen äro ända till nie par, korta och breda. Blommorna äro så slakt hängande och äfvenså blifva de på en skaft-lik basis nedhängande fröbaljorna, att alltsammans fläktar för minsta väder. Blommorna utmärka sig dessutom med en synnerligt skiljd hvit och violet färg, som än mer synes tillåcka de under den aldrig nedgående sommarsolen i dessa orter verkligen talrika honingsugarne. Den förekommer någon gång uti större nästan-fjäll-lik trakter med hvita till och med litet gulaktiga blommor, liksom lånade af den i dessa trakter mest växande *Phaea frigida*. Det är ingen tvifvel att denna art är en af de ätligaste och att den hör till Rhenens sommarläckerheter, hvarmed han på en kort tid uppfriskar sig efter den långvariga torrhet, som vinterbetet af rhenmossan måste göra.

Tab. är ritad i Piteå Lappmark efter ett mindre stånd. a. särskild blomma. b. seglet sedt nedifrån och c. snedt från sidan. d. vinge. e. kölen. f. blomfoder med fröredningsdelar, något från hvarandra skiljda. g. fröbalja, tvärför afskuren, så att den halfva skiljeväggen och fröens läge på bägge sidor om densamma iakttages. h. densammes toppefter längden klufven med halfva skiljeväggen och ett frö. i. fröfoster. k. detsamma med utspärrade hjertblad.

680.
TUSSILAGO FRIGIDA.

680

Tussilago frigida

Synonym: **Petasites frigidus** (L.) Fr.
Fjällskräp
Pohjanruttojuuri
Fjellpestrot

Tab. tecknad i Piteå Lappmark på ett ganska lyckadt sätt af Herr Læstadius.

a. ett i bästa blomning varande stånd med blott litet utvecklade örtblad.

b. en längsefter tuklufven sammansatt blomma, visande diskblommor midt uti och strålblommor vid kanterne.

c. diskblomma särskildt, mycket förstora.

d. strålblomma på samma sätt.

e. omkretsen af ett fullväxt mindre blad.

Blomstrålen (Thyrsys) likhög, simpel. Blommorne strålige. Bladen trevinklige, ojemt bugtade, in under gråluddne.

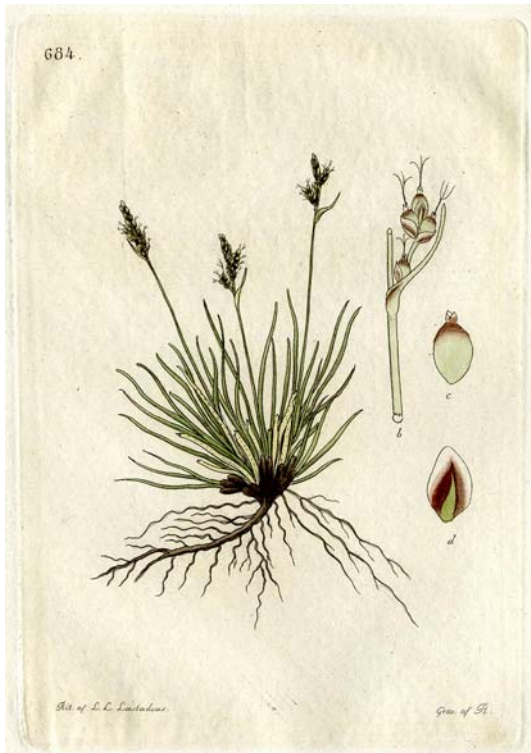
Linn. Fl. Sv. n. 744. ed. Wahlenb. n. 921.

Ibland de Strålblomstrige Sammansatta blommorne (*Compositæ radiatæ*) är släktet *Tussilago* visserligen ett af de naturligaste. Roten är alltid ganska mycket krypande och uppskickar från särskilda toppar blomstänglar, som icke hafva några riktiga blad, utan dessa komma från andra rottoppar och utveckla sig derföre längre frampå sommaren med en desto mer obehindrad frodighet, oftast med den runda form, som jemte storleken förskaffat dem namn af Häst-hof. Om blomstängeln får blott en blomma såsom på vår allmännaste och å Sv. Bot. t. 2. redan föreställda art, så blir den ovanliga skillnaden mellan den tidiga blomningen och efterkommande bladen som mest i ögonen fallande; men icke dess mindre fullfölja de större arterna, med mångblommig stängel, samma syftning i starkare grad i det att de slutligen utveckla så stora blad, att de liknats vid stora hattar, hvaraf hvaraf den afdelningen fått namnet *Petasites*. Den egentligaste arten deraf är också förut gifven i Sv. B. t. 224. och tvänne

andra för Skånska slättlandet egna arter återstå ännu att föreställa, men innan man gör detta, finner man anledning att vända sig till andra ändan af riket för att upptaga närvarande med dem förvandta art. Att från södra Europas slätter på derintill varande alper växter uppstiga, kan vara mindre underligt; men att man hos oss skall söka den ena förvandta arten på Skånska slätten, den andra på Lappska fjällen, är väl mycket märkvärdigt, och för att än mera fästa uppmärksamheten dervid synes närvarande art ganska väl hafva fått namn af *T. frigida* (eller den mot kölden tålige). Sådan tyckes dock vissa växters natur vara, att de mera värdera en fri luft och sol, än de frukta för olika temperatur under största delen af året. Det synes vara för dessa växters i jorden sig väl gömmande rötter tämligen likgiltigt huru sträng köld, som regerar under tre fjerdedelar af året, blott de under en kort tid kunna ur sina särskildta knoppar uppskjuta stänglar och blad, det må ske på Skånska slätten eller de nästan ändå mer blott betydligt stå tillbaka mot sina skånska slägtingar med sina mindre och blott tre vinkluga blad, som också äro betydligt mera urtagna i kanterne med deremellan längre samt mera tillbakarullade flikar och med sin enklare eller glesare blomning. Med samma skiljemärke synes den också söndra sig från Södra Europæiska Alpernes *T. nivea*, liksom den enblommiga afdelningens *T. sylvestris* från sina närmaste slägtingar. Vidare skiljer sig vår lappska art med en mera omsvept eller af omfattande nästan skidformige skärm liksom för kölden bättre skyddad stängel. Deremot synes den mera än de fleste andra arter utveckla sina strålblommor, som det kan tyckas för att desto mer njuta den aldrig nedgående arctiska sommar-solen. Detta sednare tyckes äfven mest hända i de högre fjälltrakterna, der den ofvanför alla betydligare buskars gräns blir mera få- och storblommig, med förmodligen de störste strålarne i släktet. Ut i sjelfva den nästan-alpinska busktrakten är den som allmännast ända från högsta Lappmarken till Ångermanlands Tåsjöberg och Jemtlandska bergen. Äfven finnes den flerstädes i dessa orters nästan-skogiga trakt; men längre ned är den blott sedd vid Muonionniska och i Savolax vid Idensalmi, på hvilka ställen man först om våren anmärkt den äga så tät blommig och så litet strålige blommor, att man misstänkt en egen artförändring. Huruvida detta tillstånd deremot är blott en mindre utvecklad vår-form, nästan såsom hos *Violerne*, är icke fullt afgjort. Man har också sett mera hermaphrodita former af de sydligare arterne, hvilka troligen stå i sammanlikning härmed. Angående dess kraft och nytta är intet bekant. Troligen har den kraft, som gifvit *Pestilensroten* sitt namn, länge sedan hos denna kalla art blifvit bortfrusen. Snarare kunde man vänta sig något af det sammandragande och svärtande ämnet i bladen, hvilket hos *Tussilago Farfara* är väl bekant.

Tab. tecknad i Piteå Lappmark på ett ganska lyckadt sätt af Herr Læstadius. a. ett i bästa blomning varande stånd med blott litet utvecklade örtblad. b. en längsefter tuklufven sammansatt blomma, visande diskblommor midt uti och strålblommor vid kanterne. c. diskblomma särskildt, mycket förstorad. d. strålblomma på samma sätt. e. omkretsen af ett fullväxt mindre blad.

684.
CAREX PEDATA.

684

Carex pedata

Vetenskapliga synonym: **Carex glacialis**
Mack.

Carex pedata Wahlenb.

Tabellens huvudfigur är ritad vid Ran-dalen i Norska Nordland midt emot Piteå-Lappmark af Herr Læstadius.
b. en del af strået med skärm och ett moget honax.
c. fröhus.
d. fjäll, som selat derunder: alla tre sistnämnde figurene förstorade.

Honaxen något skaftade, nära hvarandra sittande, med strödda och få blommor. Skärmen strå-omfattande, spetsigt uddade. Fröhusen glatta och glänsande, nästan klotrunde, försedde med en liten spets och tvåläppig öppning.

Linn. Sp. Pl. ed. 2. p. 1384. Wahlenb. Fl. Lapp. n. 444. t. 14. Svec. n. 1067.

Uti den Linnæiska nu mera inom Englands gränser förvarade Växksamlingen läser icke finnas någon växt af ofvanstående namn. Man hade då ingen annan utväg till dess bestämmande, än att söka densamma der den först i naturen blifvit påfunnen; ett sätt till växters bestämmande, som i föga mindre tvifvelaktiga fall ledt till så goda bestämmelser, att de blifvit gillade af sjelfve de Linnæiska Samlingarnes upplyste ägare, nämligen enligt de dunkla eller mindre tydliga anledningar, som efteråt i dessa Samlingar blifvit märkbara. Således är nu t. ex. bestämmelsen af *Aira alpina* antagen uti den nya Brittiska Floran. En så lycklig utgång kan något trösta oss öfver den stora förlusten af Linnæiska Samlingarne, då den öfvertygar vetenskapens verld, att hela Svenska jorden kan i många fall vara mera upplysande än några deraf plockade strån, och att den i alla fall behöfves till bekräftande af det, som någon gång i Samlingen genom hastighetens oaktsamhet blifvit mindre tillräckligt inlagt eller betecknad. Det är således som den Linnæiska Samlingen icke gör den Svenska jorden

umbärlig för Växternas vetenskap, hvarigenom vi icke kunna annat än uppmuntras till dess nogare undersökning, under det att vi med största tacksamhet erkänna de stora upplysningar, som alltid skola hämtas från meranämnde Samlingar, och därför med glädje erfara, huru de med alla konstens och vetenskapernas medel förvaras såsom en helgedom *)

*) Om Linnæiska Växtsamlingens förvaring i England förekommer en Berättelse i *Regensb. Bot. Zeitung 1825. I. Beil. 1.* der följande ord läsas p. 4. "Mohamed's Gebeine können in der Kaaba zu Mekka nicht gewissenhafter aufbewahrt seyn, als Linnès Samlungen ---- diese Schätze des nordischen Propheten ---." och vidare p. 7. "Die Exemplare Linnès --- sind sehr gut erhalten --- und mit Sublimatauflösung überwaschen." – samt åter p. 4. "Herbarium – sogar noch in demselben Kasten, in welchem dasselbe einst in Upsala aufgestellt war (so wenig auch die altmodische Architektur dieses Kastens zu der eleganten Einrichtung des Museums harmonirt)" – hvarvid torde få anmärkas att skåpet också med tiden behöfver något sublimat!

uti det rikaste land, som världen äger. På detta sätt blir å ena sidan den Linnæiska Samlingen bäst förvarad i brist på den svenska naturen, och å andra sidan den svenska naturen bäst undersökt i brist af Samlingen, utaf hvilka särskildta bemödanden slutligen den största möjliga upplysning måste framkomma. Det är vanligen genom olikartade bemödandens slutliga förening, som det bästa möjliga uppstår så väl i vetenskapernas som konsternas och inrättningarnas verld. Om denna förening icke så snart och utan omständigheter vinnes, så torde man hafva skäl att trösta sig deröfver, då utslaget derigenom blir desto vissare och värderas desto mera. Angående i fråga varande växt viste man, att den blifvit tagen på Piteå-Lappmarks fjällar af Solander; att den skulle äga nästan trådsmala nedtill släta blad, tre ax af nästan samma höjd, ehuru utan skaft, och det emedan de nedre eller honaxen voro utdragne med mindre tätt sittande blommor, som föröfrigt voro mörkt rostfärgade. Vid eftersökning på nämnde fjällar fanns ingen annan art än den här föreställda, hvarpå denna beskrifning passade. Väl äger den icke sådan storlek, som Linnè synes antyda; men detta kan särdeles för fjällväxter, som så lätt till längden förändras, icke vara af stor betydighet; ej heller äro fröhusen "obsolete pubescentes" utan glatta, hvilket dock på det brunskadade fjällstarrarterne icke så lätt urskiljes. Ett större stånd af denna således märkvärdiga art är afritadt i den sednaste *Flora Lapponica*, men den mindre figur, som här gifves, har icke dess mindre sitt utmärkta värde genom den friare ställningen. Man vet icke att denna art är funnen utom de Lappske fjällarne; ehuru kännetecknenas mindre betydighet och växtens oansenlighet kan göra, att den måhända blifvit öfversedd i mindre undersökta länder bland den stora mängd af dylika växter som finnes. Det är i synnerhet med *C. digitata* och den dermed kanske för mycket förvandta *C. ornithopoda*, som sjelfva artnamnet ger oss anledning att sammanlikna denna art. De små skärmen, tätt sittande axen med glest strödda blommorna göra också ett nästan dylikt utseende; men fröhusens

glatthet och hela öfriga naturen visar ingen förvandtskap med sist nämnde starrarter.

Tabellens huvudfigur är ritad vid Ran-dalen i Norska Nordland midt emot Piteå-Lappmark af Herr Læstadius. b. en del af strået med skärm och ett moget honax. c. fröhus. d. fjäll, som selat derunder: alla tre sistnämnde figurerne förstorade.

693.
LYCHNIS ALPINA.

693
Lychnis alpina
Fjällnejlika
Pikkutervakko
Fjelltjæreblom

Tab. är ritad efter ett måttligt stort stånd på Piteå Lappmarks fjällar af Kyrkoherden Læstadius.
a. blomma särskildt.
b. blomfoder.
c. fröhus omgifvet af sitt blomfoder och blott i toppen bart samt uppsprunget med fyra nedböjda flikar.
d. detsamma skuret efter längden, så att man ser huru högt rummens skiljoväggar stiga mot toppen af fröfästet samt huru kort det inom blomfodret varande fröhusfästet (Thecapodium) är.

Kronbladen tvåklufna. Blomfodren omvänt äggformige. Blomskärm och stjelk glatta (utan så väl hår som klibbighet). Bladen nästan jemnsnala, glatta.

Linn. Fl. Sv. n. 410. ed. Wahlenb. n. 514.

Under *Lychnis Viscaria*, den allmänna Tjär-örten, n. 672 har man som hastigast vidrört den omständigheten att den här föreställda fjällväxten af nyare, det naturliga systemet tillgifne, författare anses för så skild från *L. Viscaria*, att den åtminstone kommer i en annan afdelning uti slägtet, då

deremot Linnè betraktar fjällväxten nästan som ett foster af den andra. Dessa olika uppgifter härröra såsom vanligen från olika synpunkter, som, då de å ömse sidor förenas med någon öfverdrift, så lätt alstra sådana raka motsatser, som väl icke kunna ligga i sjelfva naturen utan på sin höjd föranledas deraf. Sedan de nyare Naturliga Systemets anhängare uti allmänna Indelningen sökt och följt naturen så mycket som möjligt, synas de uti speciella detaljer nästan med flit säga sig lösa derifrån och söka samt följa konstmässiga skiljaktigheter; då deremot Linnès förfarande var motsatt, att nämligen i det generella föga söka naturen, såsom der ofta oupphinnelig, utan i stället vid detaljen dess mer blifva vid densamma utan någon afdelning genom konstmässigheter. Hvar och en af dessa förhållanden har utan tvifvel sin goda sida; och då man icke väl kan förena båda utan att förlora bådads fördelar, så har man äfven börjat nyttja båda sådana som de äro. Men då namnen som vi vilja bibehålla bero på den särskildta kännedomen och vi i norden hafva mycket lättare för att få en speciell naturlig åskådning af några växter än en generell åskådning af hela växtriket, som södern mera kan lemna, så följer, att vi enligt vår belägenhet måste mera närma oss till det Linnæiska förhållandet. – Här i detta särskildta fall hafva de nyare hos de nu i fråga varande växterna sett många konstmässiga skiljaktigheter, af hvilka de liksom genom sammanläggning slutligen få en stor summa, då deremot enligt Linnæiska åsigten en allmän naturlig öfverensstämmelse äger rum, som blott urartar i flere små skiljaktigheter. Detta kan icke bättre föreställas än genom hela växtens granskning, så nämligen att man börjar med frukt och fröredning, hvarpå de nyare grundat sin sats, och nedstiger till hela växten som mera föranleder den Linnæiska slutsatsen. Under sökandet efter konstmässiga speciella skiljaktigheter hafva de nyare kommit på den satsen, att vår fjällväxt skulle hafva enrummigt fröhus till hufvudskillnad från *Viscaria*, som mer än någon annan förvandt växt har detsamma femrummigt. Denna uppgift är egentligen alldeles oriktig, men blott något föranledd deraf, att hos *L. alpina* skiljeväggarne äro först oordentligare till antalet, afvikande än till fyra än till sex, sedan kortare i sammanhang med hela fröhusets korthet och sist mera tunna eller hinnaktiga således mindre tydliga och äfven mera förgängliga, derföre snarare förloras i gamla exemplar, som måhända i sydligare länder, der der växten är rarare, oftast blifvit undersökta. Med denna hufvudskiljaktighet synes väl också största åtskillnaden försvinna; men ännu kan man fästa sig vid att på *L. Viscaria* är det särskildta fröhuskaftet mycket långt, då deremot på *L. alpina* högst kort, eller som det uppgifves intet. Den större kortheten hos sednare växten blir i sjelfva verket än mindre betydande, sedan man funnit af *L. Viscaria* ett hon-tillstånd med rätt kort fröhuskaft såsom vi framställt på vår anförde tabell. När man således går från frukten, utan att deruti funnit någon stor olikhet, så bli de tuklufna kronbladen af största betydenhet till arternas skiljande, men motsäga just icke annars Linnæiska satsen om deras stora förvandskap, ty denna klyfning kan väl stå tillsammans med den större finheten hos fjällarnes art. Härmed följer en mildare mera blåaktig färg på de i allt smärre blommorne, hvilka vanligast komma närmare till hvarandra; men, då detta egentligen härrör

af de nedre blomskaftens större längd, så blir dock den hos några gifna skiljaktigheten, att blommorne sitta mera i hufvud alldeles grundfalsk, och tvärtom skilja sig de nedre blomskäften allt mer och mer från stjelken och komma ibland från roten i öfverensstämmelse med den öfrige större delbarheten och spensligheten. Under allt detta förloras tjäraktigheten och växten antager en högst glatt till och med blåaktig yta. Ehuru den således äfven i anseende till tjäraktigheten icke kan komma under *Viscaria*, så bör den dock såsom art stå näst dertill. Äfven den nu omtalta hinnheten och hinnaktigheten i rummens antal med sig, hvilket allt är en ofullkomlighet. Dess förekommande är ymnigast på Svenska sidan af fjällen, derifrån den med floderna synes sprida sig till närliggande östra landsorter ända till hafvet. Vid dess stränder upphör den sedan utmed hela medlersta Sverige, men det är rätt besynnerligt, att den åter finnes på Ölands södra del och de uddar af Blekingen, som likaledes vända sig mot största vidden af Östersjön. På detta sätt hörer den till de Lappska växter, som sprida sig blott till östra sidan af riket. En märkvärdighet är äfven att den växer högst ymnigt på de gamla slaggsvarpshögarne efter kopparhyttan vid Garpenberg, der den liksom på Öland är högst fin och liten (nästan som *Silene rupestris*). Ingenstädes närmar den sig till *L.Viscaria*, så att om någon öfvergång dertill icke kan bli fråga, utan den skulle enligt Linnés vågsats vara liksom en lösryckt vanslägting deraf, hvilket icke saknar all skenbar anledning. Man vet intet bestämdt om denna örts nytta, men såsom saknande all klubbighet torde den vara mindre obehaglig än Tjärörten för de gräsätande djuren.

Tab. är ritad efter ett måttligt stort stånd på Piteå Lappmarks fjällar af Kyrkoherden Læstadius. a. blomma särskildt. b. blomfoder. c. fröhus omgifvet af sitt blomfoder och blott i toppen bart samt uppsprunget med fyra nedböjda flikar. d. detsamma skuret efter längden, så att man ser huru högt rummens skiljovägg stiga mot toppen af fröfästet samt huru kort det inom blomfodret varande fröhusfästet (*Thecapodium*) är.

699.
ARNICA ALPINA.

699
Arnica alpina
Fjällarnika
Tunturiarnikki, Arnikki
Fjellsolblom

Tab. ritad af Kyrkoherden Læstadius i
Piteå Lappmarks fjällar å nämnde ställe.
b. blomfoder.
c. diskblomma med fjun.
d. densamma förstorað.
e. rotbladsknippe, hvaraf rotbladens
form och nervatur bättre synes.

Rotbladen lancetlike, helbräddade, trenervige; stielkbladen sällan mer än tvänne. Stielken enblommig. Blomfodret ulligt.

Linn. Fl. Lapon. n. 305. Wahlenb. Svec. n. 941.

Sällan inkomma växter med motsatta blad uti de Naturliga Ordningar, som egentligast äga skiftesvis bladställning. Detta är likväl på ett ganska bestämt sätt händelsen bland de Sammansatta växterna (*Pl. Compositæ*), hvilkas sista eller strålblomstrige afdelning (*Radiatæ*) har en mängd växter, som i denna del afvika från allmänna förhållandet. Ehuru Linnè i allmänhet visst icke för snart fästade vissa sådana kännetecken vid sina Naturliga Ordningar, så ansåg han denna omständighet för så betydande, att han föreslog en egen afdelning under namn af *Oppositifoliæ*. Denna har väl sedermera befunnits i hög grad ohaltbar, men det synes stå fast, att dessa växter hafva sitt egentligaste stamhåll i Norra America och synas utgöra den mest hösten tillhörande sena vegetationen i våra trädgårdar, liksom i allmänheten långsammare växtligheten, som gynnar motsatt bladställning, är mest egen för vestern. Dessa betraktelser blifva af mycken vigt vid närvarande växts bedömande och derfore äro de här förutskickade. Släktet *Arnica* fördes icke av Linnè till de nämnde

Oppositifoliæ, ehuru allmännaste arten ganska bestämt har denna egenskap. Vål såg man hos denna ört såsom en stor egenhet de tvänne motsatta bladlika skärmen på stjelken under grenarnes utgång; men man synes hafva varit benägen, att anse detta såsom en afvikelse, och gaf icke akt på, att de vid roten varande bladen sitta på samma sätt i ännu tydligare grad. Man var så mycket mindre benägen att se härpå som de sydligare Europas arter hafva otvifvelaktigt skiftesvis bladställning. Sedan härigenom detta kännetecken förlorat allt värde såsom delande ordningen och äfven såsom bestämmande slägterna, så torde det dock i ofvannämnde geographiska hänseende behålla eller öka sin betydhet. Det synes nämligen som skulle den här föreställda växten hafva denna egenskap i än högre grad än sjelfva *A. montana* och dermed tyda på sitt större samband med America. På *A. montana* finnas åtminstone å sido-blomskäften alltid skiftesvis sittande blomskärm, och ibland delar sig också stjelken ännu en gång på ett mera skiftevis sätt; men på närvarande växt har jag icke sett något tecken till omskiftning och skulle icke heller anse den för trolig. Då vi nu veta, att denna växt är allmännare i America ända till Melvills-ön än hos oss, så skuldedess Amerikanska grundhemvist derigenom bli troligare. Detta torde kanske bekräftas af den upptäckten, att det finnes i det inre af Norra Americas sydligare del nämligen vid Missouri en annan växt med likaledes enblommig stjelk och trenerviga blad, af hvilken den arctiska växten mycket snarare synes vara en utkastning att af vår allmännare ört, så fromt som man icke skall anse allt för artförändringar, hvilket dock i vissa fall icke minskar den geographiska betydheten. Det kan synas som skulle äfven en särskildt sort nervatur skilja de Amerikanska arctiska växterna från de Europæiska, hvarpå ett gammalt exempel finnes hos *Cornus canadensis* i jämförelse med *C. svecica*. Liksom den förra af dessa sistnämnde har mera åtskiljde nerver, så äga äfven de Amerikanska *Arnicae* mera från mellan-nerven skiljda eller afvikande sido-nerver; då deremot på *A. montana* de inre af de fem nerverna utgå från mellannerven (ehuru icke iakttaget på Sv. Bot. t. 185) ungefärligen såsom på *Cornus svecica*. Detta vill säga att hos Amerikanska växterna skulle nervaturen vara mera fullkomlig eller utbildad, hos de Europeiska deremot mera närmande sid till ådrighet (venositet). En sådan skiljaktighet sammanhållen med hvad vi under *Botrychium virginicum* n. 665. anført kan väl bidra att beteckna olika verldsdelars vegetation och gripa in i hela deras natur. Dessa förhållanden och betraktelser, de må föröfrigt vara af den betydhet de kunna, hafva åtminstone fört oss från den tanken, att vår fjällväxt skulle vara blott en fjällarne tillhörig förändring af den allmänna. Fast mera synes fjällväxten vara en föreningslänk mellan America och Europa af det slaget, som mera tillhör den förra verldsdel. Då den hafsström som ifrån Sibirien går förbi Nordcap åt Amerikanska sidan tyckes hafva sin stora del i climaternas blandande, så skulle man tro, att America får mera från Europa är tvärsom; men hvar och en sådan ström måste nästan nödvändigt hafva sin sidoströmning i motsatt rigtning, och det tyckes vara denna, som förer Antillernas frö till Norrignes kust. Således böra vi ej undra att America meddelar åtminstone lika mycket som den erhåller. Om man på denna

sednare grunden ville härleda äfven *A. montana* för sina motsatta blads skull från America, så vore det utan tvifvel för mycket, nog af att den synes ännu visa ett närmande, som i Södra Europas skiftevis-bladige samslägingar upphörer. Vår fjällväxt finnes, så vida med full säkerhet bekant är, endast på några få och inskränkta ställen vid högsta delen af Lappska fjällryggen, hvilken inskränkning torde få sättas i likhet med *Botrychii virginici* till bekräftelse på det anförda. Den är upptäckt på tre ställen i Quickjockstrakten: nämligen först vid Zäkkok, sedan vid Roudnas och slutligen vid Tjågneres utmed Rissabäckens östra sida som ymnigast. Dessutom endast sedd vid Kobrenojve i Piteå Lappmarks fjällar. På den i Upland och Dalarne förekommande *A. montana* märker man endast mindre körtelbärande och mera hvit hårighet samt blekate blommor, som tyder på mindre kraft, hvilken än mer synes vara förringad hos den arctiska växten.

Tab. ritad af Kyrkoherden Læstadius i Piteå Lappmarks fjällar å nämnde ställe. b. blomfoder. c. diskblomma med fjun. d. densamma förstorad. e. rotbladsknippe, hvaraf rotbladens form och nervatur bättre synes.

701.
CAREX BICOLOR.

701
Carex bicolor
Brokstarr
Kvitstorr

Tab. är efter stånd tagne vid Polljaur i de högsta Luleåfjällen af Kyrkoherden Læstadius.
b. fröhus med fjäll.
c. blotta fröhuset.
d. detsamma med afskäring på tvären som äfven går genom fröet och den utbildade frökärnan, så att deras förhållande till hvarandra iakttages.
e. blottadt frö sedt från yttre sidan.

Axen något skaftade, ovalformige, merendels tre samsittande och med hannar nedom honblommorne. Märkena två. Fröhusen knappt längre än fjällen, omvänt äggformige, trubbiga. Strået trindt, nedböjdt.

Allioni Fl. Pedem. n. 2311. Wahlenb. Fl. Sv. n. 1093.

Starrsläktet (*Carex*) är icke allenast ganska naturligt och väl begränsadt i en likaledes mycket naturlig Ordning (hvilket i växtriket är temligen ovanligt), utan det har också inom sig ganska naturliga afdelningar, som icke synas kunna öfvergå i hvarandra med mindre vid försök dertill en viss oformlighet uppstår, hvilket nästan blott är händelsen på de högsta fjällar (eller alperna). Således finnes ingen öfvergång från de med ett enda enkelt ax försedda arterna till de med flere alltid androgyna småax (*Spiculæ*), så framt man icke för sådan skulle vilja anse de så kallade *Kobresia*, hvilka tydligen hafva en misslyckad hermaphrodit-natur, som uppstått under bemödandet till denna öfvergång, hvarföre de också med sin oformlighet gerna må utgå ur släktet, för att icke bortskämma eller utskämma det, och komma att med sitt lika oformliga (med K börjande barbariska) namn stå bredvid detsamma. Vid öfvergången från den andra nämnda hufvud-afdelningen (*spiculatæ*) till den tredje med flere riktigt sjelfständiga och särskildt blommande ax (*spicatæ*) samt med de mest

fullkomnade arterna försedda flocken uppstår väl icke en så ofullkomlig hermaphrodit-natur, men istället en så kallad falsk *androgyn* beskaffenhet. Denna är icke så betydlig, att derigenom afdelningarna rubbas, utan deras mest i ögonen fallande kännetecken blifva endast otillräckligare. Det blir nämligen icke alltid nog, att se på småblommornes läge, utan man måste hafva afseende på den vida hufvudsakligare, men svårare, skillnaden mellan småax (*spicula*) och riktigt ax (*spica*). Småax kallar man då dem, som äro egentligast såsom delar af ett sammansatt ax, och såsom sådana alltid sitta utan skaft eller åtminstone tydligt såsom på *C. paniculata* visa sig vara sönderdelningar af strået och därför alltid understödda af blott vid två sidor fästade skärm. Riktiga ax (*spicæ*) deremot äro icke allenast merendels särskildta för särskildta kön, utan de sitta också riktigt afskiljda på egna mer eller mindre tydliga skaft, oftast liksom med en knut eller till och med lökaktighet inplanterade i blad- eller skärmvecket. Aldratydligast är detta hos dem som förses med nedtill skidformiga skärm (*bracteæ vaginantes*), hvilka arter därför såsom fullkomligast komma först i sin afdelning, och derefter låter man dem följa, som hafva blott ensidiga skärm, samt aldrasist dem som äfven med blott två märken åter något närma sig till de med sådana alltid försedda småaxade (*spiculatæ*). Det är nu endast bland de sednare underdelningarne af de riktigt axade starr-arterna, som den redan nämnda falska *androgyna* beskaffenheten uppstår och det nästan blott på fjällarna. Väl har man en (*C. Buxbaumii*) i våra strandprovinsers djupaste och således äfven kallaste kärr, som närmar sig till samma natur; men på de än kallare fjällarne får man allmännare vår så kallade *C. alpina*, hvilken dock ännu liksom den förra ibland får särskildt uppstående han-ax. Slutligen kommer man på och vid de högsta fjällarne till dem, som bli i högsta grad slokande och hvilkas hannblomning till den grad äfven af denna ställning förtryckes, att man vid änd-axets bas har blott något tecken till densamma kvar. Sådan är bland de med åre märken försedda arterna *C. atrata* och äfven till en del *C. vistulata*. Den här tecknade arten tyckes om möjligt kunna gå än vidare i denna beskaffenhet såsom närmande sig åt de småaxade arterne med sina två märken. Verkligen har D:r Hartman också funnit på vår allmännaste art af de med 2 märken fleraxade arterne, en sort ofullkomliga hermaphrodit-blommor, som kunna sättas i någon jemnlighet med Kobresiornas. På vår närvarande art gå sido-axens skaft oftast genom ett missbildadt fröhus, hannblommorne äro särdeles få vid basen af änd-axet och uti dem finnes oftast den medlersta ståndaren vara stränglös, samt icke så litet liknande de nedersta litet skaftade fröhusen, hvilka afvikelser från det normala dock mindre synas inträffa på samma art å sydligare Europas högsta alper. Fröhusen, i stället för att svartna, som är det vanligaste hos andra fjällarnes arter, antaga deremot en särdeles ljus blåaktig färg, som emot de mörka fjällen särdeles faller i ögonen och gifvit anledning till artnamnet. Denna fröhusens färg synes mest härröra af en fin knottrighet i ytan, som ej är ovanlig på alpernes arter. Inuti fröhusen har jag aldrig funnit någon rätt utbildad frökärna, hvilket kan härröra af den ofullkomliga hannblomningen. Strået är alltid liksom nedböjt af den öfverflödigt ymniga (ehuru

ofullkomliga) ända till toppen sig sträckande förtidiga fruktansättningen. Bladen äga en med fröhusen något öfverensstämmande blåaktig färg. Roten är utmärkt krypande eller liksom med sina rakt åt sidan utlöpande skott ersättande den ofullkomliga fröbildningen. Alla de nu anförde afvikelserna från det mest ordentliga förhållandet i Starrsläktet hafva icke blott det gemensamma, att förekomma på fjällen, utan också på de mest från hvarandra afskiljda fjällar. Den allmännaste *C. atrata* finnes icke blott på alla Europeiska fjällar, utan den synes också med liten förändring i färg vara antarctisk (såsom *C. magellanica* Lam.). Af de rara Kobresierna har man funnit den ena efter den andra på våra fjällar. Den närvarande Starrarten var en stor sällsynthet på Italiens toppar af alperna, nu också på de högsta Lappska. Å båda växer den der vatten med jord nedrinner från glaciärer och dylikt, genom hvilken kalla betäckning den sällan kan uppresa sin lutande topp. Detta allt synes tyda att den är ett foster af localen; men om från någon annan viss stammart, är svår att säga. Åtminstone har man icke anmärkt någon öfvergång eller närmande mot någon annan art. Den synes blott vara ett allmänt utskott från de fleraxade med två märken liksom *C. atrata* från de med tre märken och Kobresierna dels från de ettaxade dels från de småaxade.

Tab. är efter stånd tagne vid Polljaur i de högsta Luleåfjällen af Kyrkoherden Læstadius. b. fröhus med fjäll. c. blotta fröhuset. d. detsamma med afskärning på tvären som äfven går genom fröet och den utbildade frökärnan, så att deras förhållande till hvarandra iakttages. e. blottadt frö sedt från yttre sidan.

704.
POA FLEXUOSA.

704
Poa flexuosa

Nuvarande vetenskapliga namn:
Poa laxa Haenke
Vekgröe
Mjukrapp

Tab. är ritad i Piteå Lappmarks fjällar af Kyrkoherden Læstadius.

- a. hela gräset i yngre tillstånd.
- b. småax med skaft och d. demförutan.
- c. kronskal: alla tre figureerna förstörade.
- e. äldre strå och vippa.

Blomskalen aflånga, uti äfvenledes aflånga fyrblomiga småax. Blomvippan slak, pyramidformig, med krusige alldeles släta grenar. Roten krypande.

Smith Fl. Brit. 1. p. 101. Engl. Bot. 16. t. 1123. Wahlenb. Fl. Carp. n. 70. Svec. n. 108. Lapp. n. 63. (*P. laxa*).

Släktet *Poa* eller Grö utgöres af en sådan mängd eller kedja af närslägtade arter, att man har få eller inga punkter, der man med full säkerhet kan göra en afskärning eller artskillnad, utan att behöfva frukta för öfvergångar eller artförändringar. I synnerhet blir det svårt att bestämma, om olika fjällars alster böra åtskiljas eller förenas, då man icke från t. ex. Lappmarken till Carpartherna kan i en kedja fullfölja fjäll-naturen, utan att blott efterse, om de i det ena landet så förändras att full likhet med det som finnes i det andra uppstår, hvarom alltid är svårare bli fullt förvissad. De må således icke för mycket förundra någon, att den art, som i sednaste Flora Lapponica kallas *P. laxa*, sedan framträdt under namn af *P.*

flexuosa, och nu återigen i nyaste Editionen af Linnè's växt-system förenas dermed. Den egentliga *P. laxa* är till alla delar mera smal och slokande med en blomning så utdragen, att den mera liknar en klase (*racemus*), som äger större och mindre färgade små ax, utan förenande ludd emellan småblommorne. Man har funnit funnit den i synnerhet på de högre toppar af medlersta Europas alper, som icke äro långt från slättlandet och särdeles fallna för att samla dimma och oväder på sig såsom en hatt, hvaraf namnet *Pilatus*, egentligen *mons pileatus* och dylika namn. Det är tydligt att gräsen här af böjas och af dimman bli drypande samt fallna för en slokande växt, samt hvad Grö särskildt vidkommer få större och slätare småblommor, som man vet tillhöra mera i vatten vuxna arter af detta släkte, till en motsats mot *Arundo* och dylika släkten, som få längsta bären på de vattenrikaste ställena. Annars kunde man kanske till följe af denna släthet anse detta gräs för nära förväntadt med *P. memorialis* eller *glauca*, då deremot följande tydligen står näst intill *P. pratensis*. Det Nordiska fjällarnes gräs, som nu kallas *P. flexuosa*, har deremot mera spänd växt och pyramidformigt uppstående vippa, men med slokande och krusigt böjda grenar nedtill, hvarföre den i likhet mer *Aira flexuosa* fått sitt artnamn. Dess mera färgade och af ludd förenta småblommor synas fullkomna artskillnaden från föregående, så framt icke allt härrör deraf, att den i högre Norden finnes på de torrare föralper (voralpen), som der icke äga några till sådan grad molnsamlade battberg, utan fastmer lida af en sommartorka, som tydligen är desto känbarare såsom förenad med ett beständigt ljus. Deraf torde dessa traktens grässlager få den fallenhet för mörk eller svartaktig purpurfärg (*color atro-purpureus*), som verkligen utmärker dem. Huru det nu också må förhålla sig med artskillnadens beroende af dessa omständigheter, som synes rätt svårt att afgöra, så är det åtminstone riktigt att hafva uppmärksamheten vänd åt allt sådant, som kan stadga och öka begreppet om klimaternas olikheter. Om man således skulle låta ett dylikt bidragande till ländernas olika physiognomie mera understödja än förringa det Botaniska åtskiljandet, så vore dermed ingen felaktighet begången. Den nordiska arten anmärktes först på Skottlands alper; hvilka verkligen till gräs-vegetation synas öfverträffa våra. Der finnes åtminstone en *Alopecurus alpinus*, som icke är sedd annorstädes. Då desse alper också alstra *Avena planiculmis*, torde det ej förefalla underligt om Östra Europas alper hafva *Poa flexuosa*.

Tab. är ritad i Piteå Lappmarks fjällar af Kyrkoherden Læstadius. a. hela gräset i yngre tillstånd. b. småax med skaft och d. demförutan. c. kronskal: alla tre figurerna förstörade. e. äldre strå och vippa.

707.
EPILOBIUM ALPINUM.

707
Epilobium alpinum
Fjälldunört
Pohjanhorsma
Setermjølke

Tab. är ritad i Piteå Lappmark af Kyrkoherden Læstadius.

1. den mindre på fjällarne förekommande egentligaste formen, med
 - a. blomma och
 - b. densamma sedan kronbladen blifvit uppryckta.
2. den större i synnerhet vid kallkällor ned uti skogslandet växande förändringen.
 - c. densammes blomma.
 - d. en större bladform.
 - e. ett stycke af stjelken med bladens vidfästning för att bättre visa den tvåsidiga finhårigheten.
 - f. ett stycke af stjelken längre upp med smalare blad.

Pistillens märke alldeles helt eller oklufvet. Fröhusen ganska glatta. Bladen elliptiska, nästan helbräddade. Stjelken fåblomig, blott på två sidor finhårig, nedtill kulliggande.

Linn. Fl. Sv. n. 331. ed. Wahlenb. n. 422.

Det är rätt märkvärdigt, att se vegetationens aftagande mot norden och våra fjällar, hvilket tydligen visar sig hos släktet *Epilobium*. Man undantage blott den stora *Epilobium angustifolium*, som väl förekommer ända upp på fjällen, men som i Lappmarken är att anse såsom en sådan praktväxt, som mest tillhör människors granskap, eller åtminstone sådana ställen der jorden undergått någon särskildt förändring. De andra arterna aftaga tämligen ordentligt, så att man först saknar de mera storblommige, och med mera stjelkomfattande blad försedda, samt äfven mera hårige arterna, tills slutligen nedom fjällen blott *E. montanum* och *palastre* återstå. Vår närvarande fjällväxt synes väl till inre delar vara närmast den sistnämnde, men yttre delarna likna nästan mer den förra. Från båda

skiljes den bäst i alla tillstånd med en sådan glatthet, att blott någon mycket fin hårighet är liksom dold på bladkanterna, hvilken på stjelken nedlöper och der blir tydligast såsom tvänne motsatta hvithårige linier, hvilka liksom de motsittande bladens par skifta läge. Högst upp på fjällen blir stjelken nedtill liggande, uppreser sig sedan något med toppen och får slutligen en äfvenledes mest lutande blomma i samma riktning som nedre delen af stjelken; och detta allt merendels efter det vattens riktning, som under sitt nedflytande bidrager till nedtryckningen. Bladen bli här mest små, som man plär säga liknande *Serpylli*, och fröskidan får en särdeles klubb-form. Deremot då den, åtföljande det nedflytande kyliga fjällvattnet, kan fästa sig vid någon källa i skoglandet och njuta mera stillhet, samt åtminstone till öfre delarne mera solvärma, får den rak stjelk och större blad, nästan såsom *E. montanum*, och äfven längre, samt derföre icke så klubbformig fröskida. I båda formerna insamlas den icke mycket för växtsamlingarna. Den förra formen finnes väl temligen ymnigt växande på många ställen i fjällen, men dess löstaggande går långsamt och blir derföre icke mycket verkställt; vid källorna deremot finnes den sednare sällan i någon mängd, ty den synes föga skilja sig ifrån sjelfva deras upprinnelse. Man har icke heller så lätt att under insamlandet skilja dem från tillgränsande former af *E. montanum*, hvilken äfven tyckes hafva sin lutande och nedliggande fjällform. Än svårare blir det att enligt Författares beskrifningar och ritningar afgöra hvad som alltid menas. Den utan tvifvel skarpaste och mest uppgifna skiljaktigheten mellan *E. montanum* och *E. alpinum*, som består i det något eller intet inskurna stigma, är endast synlig i de bäst utslagna blommor, som icke alltid påfinnas under mindre gynnande väderlek. Det är således mindre underligt om man blir något osäker om dessa arters förhållande vid sina gränсор, och får nöja sig med att af hvardera utsöka det som är någorlunda tydligt. Det torde så mycket mera kunna ursägtas om här icke all möjlig skärpa blifvit iakttagen som föga nytta deraf står att vänta. I afseende på egentlig användning äro de i högsta grad obetydliga; och deras olika geographiska utbredning lofvar också inga särdeles upplysningar. Det är troligast, att de förekomma så temligen lika på alla åtminstone nordligare fjällar, sedan man funnit att andra mera bestämbara växter varit mera gemensamma för dem alla, än man efter afståndet kunde förmoda.

Tab. är ritad i Piteå Lappmark af Kyrkoherden Læstadius. 1. den mindre på fjällarne förekommande egentligaste formen, med a. blomma och b. densamma sedan kronbladen blifvit uppryckta. 2. den större i synnerhet vid kallkällor ned uti skogslandet växande förändringen. c. densammes blomma. d. en större bladform. e. ett stycke af stjelken med bladens vidfästning för att bättre visa den tvåsidiga finhårigheten. f. ett stycke af stjelken längre upp med smalare blad.

710.
RANUNCULUS HYPERBOREUS.

710
Ranunculus Hyperboreus
Jordranunkel
Pohjanleinikki
Setersoleie

Tab. är ganska lyckligen aftecknad vid Jukkasjärvi i norraste delen af Svenska Lappmarken af Kyrkoherden Læstadius. a. blomma med tre kronblad, hvilken är mera sällsynt. b. vanligaste blomman, som jämte 3 blomfoderblad och 5 ståndare i likhet med föregående, har endast två kronblad. c. blomknopp. d. frö med sitt tilltecknade nästan klotrunda fröfäste, sådant som det synes efter upptorkning.

Bladen utspärradt treklufne. Stjelken trådformig, krypande (rotslående), på ändan oftast tvåblomig. Blomfodret nästan lika stort med de två eller tre kronbladen och endast fem ståndarne. Frön släta, småspetsige.

Rottboell Act. Haln. X. p. 458. t. 4. f. 16. Wahlenb. Fl. Sv. n. 616.

Ibland de, ifrån sitt mest ordentliga antal i frörednings delarne så ofta afvikande Ranunculerna, är denna nordiska arten den som lider mesta förminskningen. Då ståndarnes antal från det vanliga halfva eller hela hundradetalet hos denna förringas ända till 5, så kan man väl anse det såsom den största ytterlighet, under hvilken ingen troligen kommer. Vid betraktande af de olika arter, som lida en betydlig förminskning, finner man, att sådant inträffar med de efter alla mera genomgripande indelningar mest särskildta arter. Den uti Sv. B. n. 673 anförde *R. hederaceus* med sina ungefärligen 10 ståndare hör till en helt annan afdelning än denna med sina fem. Man torde der mindre kunna förundra sig, då den hörde till en vanligen i vatten växande flock, hvaremot denna är en af de mera landet tillhörande gulblommiga arterna; men sådan är vattnets och det nordliga klimatets förenade kraft, att den det oaktadt

måste lida än starkare förminskning. Det torde dervid kunna anmärkas såsom en synnerlighet, att bådas bladform så temligen öfverensstämmer, som kunde tillräcknas det ungefärligen lika växandet i vatten. Hos den mera på ytan simmande *R. aquatilis* närma sig bladen till rundhet men hos dessa snarare med vattnet flytande arterna är en mera åt kilform syltande treflikighet mest passande. Hvad blomman vidare angår så stadnar icke förminskningen vid ståndarne hos *R. hyperboreus*, utan kronbladen blifva oftast blott två och blomfoderbladen tre, så att alltsammans svarar så temligen mot ståndarne. Oaktadt all denna förminskning hos blommans yttre delar bibehåller sig fröens stora antal alldeles oförringadt. Det är synnerligt nog huru frukten hastigt tilltager med ett nästan uppblåst fröfäste, som kan tyckas nästan förtryckta de utom varande delarne af blomman. Deremot i sydligare länder blir slägtet mera fallet för att avvika från det mest normala på ett motsatt sätt; med litet fröfäste för få, men mera lökaktiga frön och derutom luxurierande blomningsdelar i synnerhet kronblad. Denna således besynnerliga art, som kryper och nästan gömmer sig vid jorden å vattenaktiga ställen i den mest slättlandslika delen af högsta Lappmarken, synes knappt äga någon nära förvandt samslägtninge, om icke den till bladform så olika *R. reptans*. Man har i synnerhet funnit vår närvarande art upp uti Torneå-Lappmark, der knappt annat än tallskog förekommer och denna börjar att ansenligt glesna. Att man föröfrigt i anseende till växtens oansenlighet icke kan vara rätt säker om huru vidsträckt den förekommer, behöfver knappt anmärkas. Man vet nu att den å Americanska sidan finnes icke blott på Grönland, utan ända till den sednast besökta Melvillsöen uti Americas ishaf, och förtjenar således väl sitt namn. Det är troligen för dessa högst vanlottade orter, som den med sin fattiga blomning egentligast är egnad. Man kan med nöje betrakta på huru olika sätt äfven de mest förvandta växter sträfva sig upp mot norden under den högsta climatets hårdhet. Denna arten synes hålla sig i jorden och vid densamma, så att blott den ofullkomligaste blomning kan bildas; då deremot den onekligen nära förvandta *R. nivalis* liksom skyndar från jorden, för att på det mest fria sätt i luften utveckla en så stor och fullkomlig blomma som någon i slägtet. Utan tvifvel håller sig derföre den förra på de mest källaktiga ställen, der jordvärman är störst, och äfven skygdet bäst; men den andra åter på den mest upphöjda belägenhet, der intet annat än snövatten vankar af den aldrig nedgående solens verkan, som således ifrån jorden liksom uppkallar och isolerar en blomma utgörande största delen af växten. det blir tydligt, huru sådana motsatser svårligen finna rum bredvid hvarandra i Växtalsternas ordnings system, och att derföre nöjet och sinnet för naturens fria verkningar något kan minska lusten för systemer, hvilka alltid mer eller mindre lägga band på naturen, och att sådana systemer kunna för någon blifva dess osmakligare ju mera de göra anspråk på att vara naturtliga, och ju mindre de deremot uppfylla det systemets första ändamål att tjena till en börjande undervisning liksom en grammatica, hvarefter under ett förtroligt umgänge med naturen allt system merendels försvinner liksom grammatican ur sällskapet. Detta taga vi oss friheten

anföra till de Linneiska Växtordnandets försvar på en tid, då det mera än kanske någonsin angripes.

Tab. är ganska lyckligen aftecknad vid Jukkasjärvi i norraste delen af Svenska Lappmarken af Kyrkoherden Læstadius. a. blomma med tre kronblad, hvilken är mera sällsynt. b. vanligaste blomman, som jämte 3 blomfoderblad och 5 ståndare i likhet med föregående, har endast två kronblad. c. blomknopp. d. frö med sitt tilltecknade nästan klotrunda fröfäste, sådant som det synes efter upptorkning.

716.
GNAPHALIUM SUPINUM.

716
Gnaphalium supinum
Fjällnoppa
Lumijäkkärä
Dverggråurt

Tab. ritad i Lappmarken af Kyrkoherden Læstadius.
a. den första formen med många blad och många blommor på den stadigare stjelken.
b. den andra formen med få så väl blad som blommor, på en derföre mera trådsml stjelk.
c. den tredje formen utan någon stjelk.
d. fröbärande topp med skaftade fröfästen, som är ett för alla tre formerna gemensamt moget tillstånd, ehuru tydligast på den andra formen.
e. frö med sitt fjun.

Bladen alla jemnsmla, finullige. Stjelkarne enkla, nästan trådformige, axbärande.

Wildenow Spec. Pl.3. p. 1888. Wahlenb. Fl. Sv. n. 914.

Under Sv. Bot. n. 658-661. är alägtet *Gnaphalium* omtalt, i synnerhet till sina gränser eller de arter, som stå bredvid dem dels såsom det ansågs inom dem (*G. arenarium*) dels utom de samma (*Filago*). Här följer nu en art, som väl står närmare intill de sednare eller uti en afdelning, som

derföre blifvit kallad *Filaginoiden*, ehuru skillnaden från egentliga *Filagines* är betydligt stor, och egenheten deraf större än man med ett sådant namn betecknat. Från de egentligaste med riktigt glänsande och squarrösa blomfoderfjäll försedda *Gnaphalia*, kommer man hos oss tydligen till de tvåbyggare- (*dioica*) arterna, hvilka hafva hannblommorna försedda med fjäll, som i någorlunda grad hafva dylik beskaffenhet, men honblommornas fjäll äro långt mera närmande sig åt *Filagines*; och det är synnerligt, annat än hon-stånd, såsom ensamt förenbara med högsta norden. Än mera till blomfodrets beskaffenhet närmande sig åt *Filagines*, kan man anse de arter vara, ibland hvilka närvarande hörer, i det att fjällen ligga ganska tätt tryckta intill hvarandra och äro utan glans, fast mera af en brun färg, som synes utesluta all sådan. Men det som mest skiljer dessa arter från alla andra, och som ofvanför mentes, är den nästan axlika blomställningen. Det är mycket i ögonen fallande, att, då de egentligaste *Gnaphalia* hafva en *inflorescentia cymosa*, hvartill också *Filagines* med sin *dichotomi* närma sig, så få dessa arterna sina blommor i bladveckan på sätt att öfverst ett tämligen utbildadt riktigt ax uppstår. Ett sådant sätt att växa, synes bland närslägtade Europæiska växter vara långt mera ovanligt än bland de Americanska, som ofta utgöras af axlika, enkla stjelkar från roten till toppen. Denna axformighet är hos närvarande art aldrastörst såvida som dess blommor sitta ensamma först inom blad och sedan skärm, som uppåt blifva allt mindre och mindre. Ehuru de med tiden oftast få korta skaft, så befinnas de dock alltid ensamma eller fullkomligt simpla, som utgör ett hufvudsakligt skiljemärke från *G. sylvaticum* och dess underart, som på ett eller annat sätt får flere blommor i hvart bladveck. Vidare kännes den här föreställda arten med sin smalhet till alla delar, hvilken dock i vissa tillstånd blir otydlig genom kortheten. Då den växer bland ris eller dylikt, blir stjelken genom stödet och skygdet alldeles trådsmal; kommer den deremot på mera öppna ställen, så kan väl hända, att stjelken någon gång lägger sig ned, men merendels förkortas den derhän, att blommorna bli sittande alldeles vid roten, emellan en ros af blad, som då äfven bli rätt korta och således synas mindre smala. Dessa tre tillstånd näml. af mera klas-artad (rasemosus) blomning, mera axlik smalhet och slutligen stjelklöshet, hafva gifvit anledning till bestämmande af tre särskildta arter, som icke ens äro art-förändringar, utan blott olika ställningar härrörande af ställets beskaffenhet. I dessa olika former förekommer den på alla Europæiska fjällar, ehuru den smala trådlika synes vara allmännast i norden, särdeles i den flackare trakt, som blifvit betecknad med namnet Lappska öknen (Sv. Bot. n. 644). Man ser den der ofta nog växa ihop med eller nära vid *G. sylvaticum* β *fuscatum*, utan att man kan märka någon öfvergång från den ena i den andra; än mindre hvilkendera skulle vara stamarten för den andra. Man är väl van vid att snarast tänka sig skogstrakten, såsom grund för en del af fjällarnas vegetation; men det är väl troligt, att fjällarnas växter i urverlden funnos förr än skogstrakternas, och då skulle härledningen blifva omvänd. Man må genom denna vink åtminstone låta afhålla sig ifrån, att enligt slutsatser föreställa naturen annorlunda i våra systemer än den för våra ögon sjelf i sin frihet framställer sig.

Tab. ritad i Lappmarken af Kyrkoherden Læstadius. a. den första formen med många blad och många blommor på den stadigare stjelken. b. den andra formen med få så väl blad som blommor, på en derfore mera trådsml stjelk. c. den tredje formen utan någon stjelk. d. fröbärande topp med skaftade fröfästen, som är ett för alla tre formerna gemensamt moget tillstånd, ehuru tydligast på den andra formen. e. frö med sitt fjun.

717.
CAREX USTULATA.
Svartbränd-Starr.

717
Carex ustulata
Nuvarande vetensk. namn:
Carex atrofusca Schkuhr
Svartbränd-Starr (nuvarande
namn: Svedstarr)
Sysisara
Sotstorr

Tab. är tecknad i piteå Lappmarks
fjällar af Kyrkoherden Læstadius.
b. ett stycke af strået nedtill.
c. ett ungt eller icke fullväxt fröhus med
sitt fjäll.
d. moget fröhus med
e. derinom varande frö i samma
förstoringsgrad och motsvarande
ställning.
f. tvärskäring af bägge i motsvarande
högd från basen och
g. tvärskäring af det uppom fröet
sammanfallna eller platta fröhuset.

Axen med uthängande skaft, ovalformige, något närmande sig hvarandra. Axskärmen skidformige, nästan bladlösa. Fröhusen ovalformige, tillspetsade, i synnerhet upptill platta, med trubbigt tvåtandad mynning.

Wahlenb. Fl. Sv. n. 1060.

Den större allmänheten tror sig mest af växternas utseende kunna döma, hvarest de vuxit; och ingen ting är vanligare än att växtsamlaren vid hemkomsten mötes af sådana yttranden: det har han samlat i kärren, — på ängarna, — i skogarna o.s.v. Ehuru allmänheten härutinnan om vissa enskilda växter kan taga mycket felt, så är det dock visst, att det

hela inträffar så pass, att det bör öka äfven en Växtkännares uppmärksamhet på saken; och då vi nu hafva för oss tvänne Starr-arter, som öfverträffa de fleste andra uti att hafva utseende af hvar sitt växtningsställe, så är det icke ur vägen att säga något om denna sida af den så mångsidiga vegetationen, den mångsidigaste liksom den tåligaste af all skapelse. Det är ingen tvifvel, att högsta fjällen framför andra belägenheter ge åt växterna ett eget utseende, och att intet faller så mycket i ögonen, som den svarta färg, hvilken så många gräslika växter visa derstädes till sina fröredningsdelar. Man märke då straxt, att detta icke så mycket träffar de egentliga Gräsen, hvilka ofta tvärs om på aldra högsta af alla *Agrotis* eller *Phipsia algida* lika väl skulle kunna kallas *albida*; — utan det är i synnerhet Gräslika växter med mera stadigt hinnaktiga delar omkring sina frön såsom *Junci* och *Carices*, hvilka oftast visa sig liksom svartbrända af kölden eller klimatet. Men icke heller alla afdelningar i det stora Starr-släktet visa sådant; ty de småaxade och dermed närmast förvandta ett-axade arterna, få ofta till och med grönaktiga eller bleka fröhus på högsta fjällen; utan man anmärker det i synnerhet hos de mera hinnaktiga Mångaxade arterna, som tillika då få den falska *androgyna* blomning, som vi nyligen omtalt från en annan sida under Sv. Bot. n. 701. Vi finna då häruti ett skäl mera att icke på något sätt blanda dessa falskt-*androgyna* mångaxade arterna med de verkligen *androgyna* småaxade starr-sorterna. Den här föreställda arten öfverträffar alla andra uti att vara liksom svartbränd, och deraf har den fått sitt namn, hvilket alldeles icke bör förblandas med sotig eller *ustilagrinosa*, som den aldrig befunnits vara och minst af alla synes kunna bli. Ty dess, om vi så få säga, svartbränning har icke, såsom synes varit händelsen med andra, gjort fröhusen liksom uppsvällda, utan fast mer sammanfallna, så att de äro tunnast eller plattast i hela släktet, nära liknande svarta fjäll, i hvilkas botten endast ett litet frö eller kanske rättare fröämne finnes. Denna fröhusens tunnhet är så stor, att axen synas sammansatta af blott två slags svarta fjäll, så tätt liggande på hvarandra, att endast genom tätheten temligen tjocka ax uppkomma. Häraf syntes äfven hända, att ändaxet blir mycket likt de andra axen, ehuru merendels färre fröhus finnas deruti än vanligen hos de andra så kallade Falsk-*androgyna* arterna. Skulle man söka någon vidare förklaring af denna så kallade Svart-bränning genom klimatets åverkan, så synes man få anledning dertill af de arter, som på Upländska backarna och fälten om våren äfven visa någon, ehuru mångfaldigt mindre, svarthet. Dessa växa nämligen på ställen, som under den årstiden äro mest utsatta för ömsom starkt och långvarigt solsken samt den deremellan kallaste och ofta med snö förenta blåsten; och hvilka ställen äga i andra delar en mera alpestrisk vegetation än man skulle vänta sig. Det är ingen tvifvel, att sådant i mångfaldig högre grad inträffar i synnerhet på de mest nordiska fjällen och är orsaken till det der inträffade ömsom njutande och ömsom lidande, som man kunde kalla en än af solen än af frosten liden förbränning. På de högsta isfjällen håller den sig mest å vattande äfven till grunden kalla ställen, och torde i sammanhang dermed och jemförd med *C. atrata*, kunna sägas hafva det upptill mera rundaktiga strå och mera skidformige skärm, som

vi under följande art vilja förena med en dylik local. Föröfrigt är sjelfva gräset af en sådan liflig grönska, som mest åtföljer svartaktig blomning och vi så väl kunna betrakta på vår ofvanför antydda *C. montana*. Man märker äfven hos denna fjällarnas art mera gula rottrådar än hos andra. Sedan denna art blef mera allmänt känd såsom högsta nordens egentliga tillhörighet, har man äfven anmärkt den såsom förekommande på ett par alper i Krain och Kärnthen, till ett nytt bevis huru mycket de mest åtskiljda alper kunna hafva samma arter. Det torde fordras dessa ställens Italienska luft för att till verkan motsvara det beständiga solskenet på de nordiska.

Tab. är tecknad i piteå Lappmarks fjällar af Kyrkoherden Læstadius. b. ett stycke af strået nedtill. c. ett ungt eller icke fullväxt fröhus med sitt fjäll. d. moget fröhus med e. derinom varande frö i samma förstoringsgrad och motsvarande ställning. f. tvärskärning af bägge i motsvarande högd från basen och g. tvärskärning af det uppom fröet sammanfallna eller platta fröhuset.

718.
CAREX LAXA.

718
Carex laxa
Slakstarr
Velttosara
Finnmarksstorr

Tab. är derstädes ritad af Kyrkoherden
Læstadius, som i denna ensliga ort användt så
mycken af verldsbullret visst icke störda men
dock af lifsbäringens omsorger inskränkta tid
för Sv. Bot.
b. fröhus med sitt fjäll.
c. fröhusets och innevarande fröets
tvärskäring.
d. hela fröhuset och
e. det uttagna fröet.

Axen med uthängande skaft, aflånga, aflägsnande från hvarandra.
Axskärmen skidformige, med korta blad. Fröhusen lika långa med de
trubbige fjällen, aflångt elliptiska, något trubbige, tilltryckta; mynningen
alldeles helbräddad.

Wahlenb. Fl. Lapp. n. 440. t. 15. f.1. Sv. n. 1062.

Om man nu skulle fullfölja den anledning, som gafs under förra nummer,
att betrakta Starr-arterna, särdeles de mångaxade till deras olika
utseende efter växt-ställena, så kunde anmärkas, att ingen har ett så
ängs-gräs-liket utseende, som *C. pallescens* med sina mjuka, till och med
vågige blad, gröna blomning och trubbige, nästan gräs-korns-likade fröhus.
vid kanterna af så väl kärn som andra vatten, finner man de mest
bredbladige och mest skärande af allmänheten egentligast för sin
sträfhets skull så kallade Starr-arterna vara försedda med för stråets
skarpnets skull också blott tvåsidiga skärm. Längre ut på kärrenas
gungflyn bli arterna mera smala; men till slut på mossarnas ur än större
djup liksom uppväxta Rödmosse (*Sphagnum*) antaga de ett alldeles

Tåglik utseende med rundadt strå och återigen skidformiga skärm. Betraktar man närmare den flock af Starr-arter, hvaruti *C. limosa* utgör liksom medelpunkten och hvartill närvarande art äfven hörer, så synes sådant än mer utveckla sig,. Denna flock tillhör egentligast norra Sverige, der de olika kärrtrakterna äro mest utbildade. Således finner man icke förr än der vid kärrens kanter, eller i det till kärr sig samlande nedrinnande vattnet den derföre så kallade *C. irrigua* med sina breda blad och spända skarpt trekantiga strån, bestämdt ensidige skärm och smala intet omsvepande fjäll. Utom densamma i gungflyen fås den redan nämnda mellanarten, som är den allmännaste och längst nedstigande mot södern. Längre ut uppträder då såsom sagt rätta rödmossegrunden, som ofta i början och då den ännu ibland kan uttorkas, antager en viss surnad eller saltaktighet, som gör den öfverdragen med mer eller mindre hvitnande gräsartade alster såsom *Schoenus albus* och den så kallade *Carex livida*, som då utmärka sig jemte sin hvitnande yta med rundt strå och i sammanhang dermed skidformiga skärm samt mera omfattande fjäll. Till slut eller aldraytterst uppstår en sådan rödmosse-dy, som icke mer kan kallas gungfly, emedan den icke sammanbindes eller genomdrages af några gräsrötter och derföre med sitt jordlika utseende blir mest försåtlig för djuren, som deruti ofta omkomma utan att någon simkonst kan rädda dem. Detta är hvad Linnè hade i sinnet då han uppnämnde *Juncus stygius* i en stygisk local. Det är denna rödmosse-dy, som mest tager öfverhanden uti den nordligaste Lappmarken, der i anseende till det jemt och småningom avsluttande landet ingen sjötrakt nedom fjällen bildar sig såsom i sydligare Lappmarker, utan i dess ställe en kärrtrakt, förmodligen den största i sitt slag i Europa. Denna trakten, som utgör den nedre delen af den förut betecknade Lappska Ödemarken eller rättare Öknen, är också icke allenast den mest obeboeliga, utan för både menniskor och djur den mest otillgängliga, så vida som ingen varelse enligt det som redan antydt blifvit om sommaren hvarken gående eller roende eller simmande, utan må hända blott flygande såsom en sträck-fogel kan deröfver framkomma. Om icke en sådan trakt är till för de största vadare bland foglarna, hvilka ensamma synes kunna uppehålla sig på en dylik dy, så synes man förlägrn om icke naturen äfven i norden äger en sådan ytterlighet af jordmän, som är nästan otillgänglig för djuriska naturen. Deremot växt-naturen synes väl här såsom annorstädes gå längst; och således finner man denna stygiska delen af Lappska ödemarken eller denna stygiska öken, så mörk eller nästan svart af nedsyltad Sphagnum, som den andra är hvit af torr Rhenmossa, vara just för eller til en del af närvarande Starr-art bildad, hvilken bland alla sina närmaste förvandta är så ytterst tåglik och vek, att man deraf trott sig böra ge den sitt art-namn; så ovanligt långskidad och till fjällen så mycket omsvepande; till och med af en blekbrun färg, som mest synes tillhöra den af multnad Rödmossa bestående grunden om man annars för en så bottenlös local får nyttja den benämningen. Den påfanns först år 1800 i en så otillgänglig trakt vid Enontekis. Sedan anmärktes den af ingen förr än Kyrkoherden Læstadius blef bosatt i trakten och fann den mera allmänt, ehuru mindre storväxt i trakten af den nya kyrkan Karasuvando.

Tab. är derstädes ritad af Kyrkoherden Læstadius, som i denna ensliga ort användt så mycken af verldsbullret visst icke störda men dock af lifsbäringens omsorger inskränkta tid för Sv. Bot. b. fröhus med sitt fjäll. c. fröhusets och innevarande fröets tvärskärning. d. hela fröhuset och e. det uttagna fröet.

719.
SALIX HASTATA.

719
Salix hastata
Blekvide
Kalvaspaju
Bleikvier

Tab. är äfvendeles tecknad vid Karesuvando af Kyrkoherden Læstadius.
a. hanqvist i full blomman.
b. c. en förändring af hannblomman med sammanväxta ståndare-strängar.
d. honqvist något öfverblomnad så att fruktämnen bättre synas.
e. fruktämne med sitt fjäll betydligt förstorade.
f. fullväxt blad i synnerhet af nedre grenarne.

Fruktämnen skaftade, glatta, förlängda och näbbiga; fjällen håriga. Bladen mest äggformiga, hvassa, nästan skaftlösa, ådriga, finsågade, oftast med breda bladskärm.

Linn. Fl. Svec. n. 882. ed. Wahlenb. n. 1131.

Sedan vi talt om så många olika localer eller jordmåner och det utseende, som de kunna sägas gifva åt högsta nordn, torde icke öfvergången blifva svår till betraktande af den ansenligare delen af vegetationen, som i synnerhet ger hvad man kunde kalla växt-physiognomien åt landet. I

stället för de mer eller mindre dvärgaktiga barrträd, som i *Pinus Mughus* hafva sin ytterlighet, på medlersta Europas i synnerhet östligare alper, har Lappska fjällen sina mer eller mindre dvärgaktiga Björkar, hvilkas ytterlighet är den egentligen så kallade Dvärg-björken (*Betula nana*), och såsom kanske än mera egna sina Vide-arter. Det senare släktet är så mångsidigt och talrikt, att man väl något bestämdare synes kunna afgöra, hvilken del deraf mest tillhör högsta norden. Detta blir då icke så mycket de med luddna skaftade men trubbiga fröhus, som utgöra svenska skogsängarnas plåga, utan fast mera de med glatta långspetsade fröhus och glandulöst sågade blad, hvilka med sin mera guldgula färg synas bättre svara mot det beständiga midsommarsljuset under föröfrigt vinterns fortfarande (såsom nedanför nämnes). Bland dessa är *S. lanata* både den som ensamt tillhör Lappska fjällen och den vackraste af alla. Med densamma är vår närvarande art mera förvandt än man i hast skulle kunna tro, och det i följe af sina nästan på samma sätt långhåriga fjäll i en annars alldeles glatt blomning, sina utmärkt ådriga, glandulöst sågade blad (sådana som de under luddet äro i än högre grad på *S. lanata*), ehuru blomningstiden är något olika. Denna blomningstidens olikhet hos *Salices* och dess rätta begripande fordrar ett återgående till allmänna betraktelser. Att midsommaren eller solens beständiga gång öfver horisonten inträffar i dessa trakter innan våren kommit eller nästan en månad förr än till följe af luftens temperatur vintern förjagas (eller då i anseende till ljusets aftagande hösten nalkas), kan ej annat än vara en hufvudorsak till Lappska vegetationens egenhet. Deraf måste vegetationen syfta till vårblomning eller att först af allt utveckla blommorna, och deraf utan tvifvel att Björkar och *Salices* kunna gå som högst upp, der deras toppar lysa guldgula af blomning medan djupa snöbäddar ännu betäcka marken och deras rötter: sannerligen en i högsta grad Lappländsk syn, som kan väcka beundran öfver ljusets magt öfver vinterkölden. Men den långa vintern med köld och snö så mycket omskiftande våren synes göra, att de som hafva de tidigaste eller redan om hösten uthängda amenta måste till slut blifva efter dem, som först om våren utsträcka hängena ur sina knoppar. Således har sjelfva Dvärg-björken nästan inneslutna hannblommor om vintern, och bland *Salices*, som alla hafva dem än mer betäckta, gå just icke alltid de arterna, som blomma först eller på bar qvist, som högst. Den nämnde *S. lanata* är i denna såsom i andra delar den mest egna och förunderliga derutinnan, att ehuru högt den står på fjällen, så utskickar den sina guldgula ax ganska tidigt, liksom upphämtande solens gyllene strålar bland snö och is. Vår närvarande art dröjer deremot något liksom behöfde den för sin spädare blomning en mindre hård årstid, och således framkomma de ej förr än med de första bladen. När den blommar har den dock mycket späda blad till finhet färg och form icke så alldeles olika Myrten i synnerhet högst upp mot NordCap. Ju sednare deremot andra grenar utvecklas och ju längre den kommer ned i skogstrakten, dess mera breda nästan hjertformiga blad får den, nedom sina ganska korta bladskaft försedda med nästan dylika bladören, som allt gifvit den sitt art-namn. Ehuru denna art äfven förekommer på medlersta Europas alper, är den dock der så sparsam och

dålig, samt inskränkt till högre regioner, i anseende till vegetationen mest närmande sig med högsta norden, att man har möda igenkännas densamma, sedan man sett dess ymnighet och frodighet i vår högsta nord, som utan tvifvel är dess egentliga stamhåll. Bortåt NordCap finner man den såsom sagt nästan i form af små Myrtenbuskar till en stor del betäcka marken, der den nämligen äger nog beständig vätska, som den fordrar. Ungefärligen så äfven på fjällen, hvarifrån den sedan synes tänka sig, åtföljande i synnerhet de större vattendragen långt ned i skogslandet. Således synes den som aldrevackrast vid Kemi- och Torneå elfvar, der den i form af vid pass manshöga hackar bekransar alla stränder. Längre söder i Sverige finnes den endast liksom sparsamt kringkastad i form af en nästan krypande buske ungefär såsom på södra Europas alper. Således växer den verkligen nedom Omberg vid Brobybro med *Barksia alpina*, och skall äfven vara sedd i Skåne. Likväl akte man sig noga att icke i dess ställe taga *S. livida*, hvilkens bredbladiga förändringar svårligen skiljas derifrån utan en noga uppmärksamhet på fröändringar svårligen skiljas derifrån utan en noga uppmärksamhet på fröredningsdelarne, som ju längre åt söder dess rarare träffas på *S. hastata*. Den synes vara för Rhenen och annan boskap till sommarföda den behagligaste af alla allmännare Pil-arter; afvensom under blomningen ett hufvudtillhåll för de i Lappmarken så ymniga Jordhumlerne.

Tab. är äfvendeles tecknad vid Karesuvando af Kyrkoherden Læstadius. a. hanqvist i full blomma. b. c. en förändring af hannblomman med sammanväxta ståndare-strängar. d. honqvist något öfverblommad så att fruktämnen bättre synas. e. fruktämne med sitt fjäll betydligt förstorado. f. fullväxt blad i synnerhet af nedre grenarne.

761
Sibbaldia procumbens.
Krypande Sibbaldia.

761
Sibbaldia procumbens
Krypande Sibbaldia
Nuvarande namn: Dvärgfingerört
Närvänä
Trefingerurt

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter
levande exemplar från fjellen kring Kilpis-Jaur.
Fig. a visar en förstorad blomma.

Roten flerstjelig; stjelkarne nedliggande med uppstigande spetsar;
bladen 3-fingrade, med viggelika 3-tandade småblad; blommorna
hopgyttrade; blombladen bredt lancettlika, kortare än blomfodret.
Linn. Fl. Sv. N:o 275. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 347. — Hartm. Scand.
Fl. 3 Upl. p. 72.

Pentandria, Pentagynia; Rosaceae, (Senticosae) Potentilleae.

- - -

Sibbaldia är det enda inhemska örtslägte af de egentliga *Rosaceae* eller *Senticosae*, som hitintills i Svensk Botanik saknat någon representant. Det är äfven den enda Scandinaviska arten, som nu här meddelas jemte sin familjs och afdelnings hufvudkarakterer.

Rosaccae, då *Pomaceae* och *Drupaceae* eller *Amygdaleae* derifrån afskiljas, innefatta örter och smärre buskväxter med skiftevisa blad, försedda med vid bladskaftet fastvuxna stipler, 5- sällan 4-delt blomfoder, ofta med flikarnes mellanrum sittande skärmbblad och skifva i mynningen eller på pipens insida, 5- sällan 4-bladig roslik (rosacea) blomkrona som, liksom de före blomningen inåt böjda ståndarne är fästad på blomfodret, fria ovarier med på sidan utskjutande stift och frukt bestående af hopsittande smånötter (*nuculae*), småbär (*acini*), eller flerfröiga capsler. Växtämnet rakt med platt liggande hjertblad. Fröhvitan vanligen försvunnen vid fröens mognad. Denna familj tillhör hufvudsakligen den norra hemisphaerens kalla och tempererade trakter. Den utmärker sig

genom sin sammandragande kraft, hvilken i synnerhet rötterne äga och till följe hvaraf flera bland dem användas som läkemedel äfvensom till garfning. Flera släkten innehålla i sina frukter en behaglig syra i förening med socker. Ingen hithörande växt är giftig.

Den afdelning, hvartill närvarande växt hänföres, eller *Potentilleae*, har en af på ett gemensamt fäste sittande enfröiga smånötter eller småbär bildad frukt, som vanligen omgifves af de qvarsittande blomfodret, men ej inneslutes deraf. Större delen deribland äro örter med sammansatta blad.

Släktet *Sibbaldia* sluter sig så nära till *Potentillerna* att man nästan kan betrakta detsamma, såsom innefattande *Potentiller* reducerade till sina enklaste och mest hopträngda former. Hos den med *Rosaceae* analoga växtfamiljen *Ranunculaceae* träffas ett dylikt exempel i *Myosurus* och *Ranunculus*. *Sibbaldia* skiljes från *Potentilla* genom sina få, vanligen 5 ståndare och pistiller, samt 5 frukter, hvilka sistnämnda omgifvas af det hopflytande blomfodret.

De få arter detta släkte erbjuder växa hufvudsakligen i Siberien, och den ifrågavarande dessutom både i Norra America och mellersta och norra Europas fjelltrakter. Den är en liten, gleshårig ört, med grof, mångårig, träaktig, svartbrun, upptill af bruna bladskaft och stipler tätt omgifven rot, som afger flera, ofta många, små, nästan krypande stjelkar. De flesta bladen sitta vid roten och äro långt skaftade, vanligen 3-fingrade, med vigglika tretandade småblad; stjelkbladen få, de öfversta små, oskaftade, enkla och stundom hela, de nedre ju längre ned dess mera af rotbladens utseende. Stiplerna stora, snedt aflånga och spetsiga. Blomskäften korta med små skärmar. Blommorna i gytttradt knippe, små, gulgröna, utvecklas i Juli och Augusti. Kronbladen bredt lancettlika, trubbiga, kortare än blomfodret.

Vår nordiska *Sibbaldia* träffas hos oss allmänt på sluttningar och i bergspringor af de högre fjellen från högsta Norden till Jämtland.

Den är en af de örter, som visserligen sakna fägring, men på de högre klippiga fjellen bidraga till deras betäckning med en grönskande matta, utom hvilken dessa nejdens ödslighet skulle förefalla ännu mera afskräckande. I likhet med sin familj är den, synnerligen i sin rot, sammandragande, men har likväl icke som sådan blifvit använd, då andra i detta hänseende utmärktare örter äro lättare tillgängliga.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter lefvande exemplar från fjellen kring Kilpis-Jaur. Fig. a visar en förstorad blomma.

762
Alsine stricta.
Glatt Alsin.

762
Alsine stricta

Nuvarande vetenskapliga namn:
Minuartia stricta (Sw.) Hiern
Glatt Alsin (Nuvarande namn:
Raknörel)
Tunturinätä
Grannarve

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS
efter exemplar från Virihjaur. 1 blommande
stånd,
2 frukt bärande. Fig. a blomfoder med
blomkrona, hvilken ej fullt utslår. b blomfoder
med öppnad capsel, båda förstörade.

Örten glatt; stjelkarne korta tufviga, med ganska långa upprätta, upptill nakna, vanligen 1-blommiga blomskäft; bladen hälfrindt syllika, nervlösa, utand uddspets; blomfodersbladen äggrundt-lancettlika, spetsiga, af blombladens och fröhusets längd.

Wahlenb. Fl. Lapp. N:o 232. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2. p.500. — Mertens et Koch Deutschl. Fl. N:o 1347. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 104.
Alsinella Swartz. — Arenaria lapponica Sprengel. — Arenaria uliginosa Schleicher. Decandria, Trigynia; Capriophylleae, Alsinaceae.

Under N:o 743 äro redan Alsine-släktets familj- och släktkarakterer anförda, samt dess ena afdelning, eller de med stipler försedda arternes, närmare framställd. Vi skola genom denna och de 2:ne nästföljande numrorne söka meddela kännedomen om den andra afdelningen, som innefattar de egentliga Alsinerna eller dem som sakna stipler, och hvilka hufvudsakligen genom sina trevalviga (ej 6-tandade) capsler skiljas från Arenarierna. Fyra Svenska arter tillhöra denna afdelning, hvaraf Alsine viscosa hos oss endast träffas i Skåne, de 3:ne öfriga åter, som sins emellan äro närmast förvandta och hvilka här äro afbildade, förekomma blott vid den motsatta ändan af riket eller i Scandinaviens fjelltrakter. I likhet med större delen af de egentliga alpväxterna äro de fleråriga och såsom så beskaffade Alsinaceer hafva de alla nedtill starkt tufviga stjelkar,

då den Skånska *Alsine viscosa* deremot är annuel och dess stjelk ej tufvig, samt i synnerhet upptill grenig.

Alsine stricta afviker ej obetydligt i utseende äfven från sina i fjellen växande samarter (*A. rubella* och *biflora*) och tyckes i habitus liksom närma sig *Sagina* och *Spergula*. Dess rot afger talrika, korta, greniga, nedliggande och tätbladiga stjelkar, som bilda en tät tufva, hvarur flera, ofta många, 1/3 kvarter eller deröfver långa, upprätta fina blomskaft eller stänglar höja sig, hvilka vid midten stundom dela sig i 2-3 äfvenledes långt utdragna grenar, hvaraf hvarje blott uppbär en blomma. På blomskaften finnas endast ett eller 2:ne bladpar, i öfrigt äro de, skärmladen oberäknade, nakna. Bladen äro trådlikt-halftrinda, nästan trubbiga, upprätta eller böjda åt ena sidan, mjuka och vid basen hopvuxna. Blommorna små, före utvecklingen nästan klotrunda, hvita, utslagne i Juli och Augusti. Blomfodersbladen spetsiga, äggformigt-lancettlika. Kronbladen aflångt-elliptiska, afsmalnande mot basen, hela, ungefär af blomfodrets längd. Capseln äggformig, med små bruna, njurformiga, finknottriga frön. Hela örtståndet glatt, ofta rödbrunt anlupet. Då denna art bland annat lätt igenkännes af sin fullkomliga glatthet har man ansett denna karakter bättre kunna begagnas för dess benämning på svenska än blomskaftens raket.

Denna lilla växt, som hos oss ej träffas utom fjellen, är likväl äfven der icke allmän. Den synes på svenska sidan helst växa på branter mot södern i grannskapet af större sjöar och är funnen vid Virihjaur i Luleå Lappmark samt på Snasahögen i Jemtland. I Norrige träffas den bland andra ställen i Dowre, der den växer på fuktiga platser kring fjellstugorna. Utom Scandinavien finnes denna art, ehuru sällsynt, på Jura och Schweitzerbergen, samt på Bajerska höglandet, vanligen i Torfmossar, och anmärkningsvärdt nog i grannskapet af München tillsamman med flera annars i mellersta och södra Europa sällsynta eller osedda nordiska växter, såsom *Salix myrtilloides*, *Carex capitata* och *microglochin* m. fl. På dessa sydligare växtställen utvecklas den mera än hos oss, så att stänglarne hinna ända till quarters höjd, uppbära vanligen 2:ne bladpar och dela sig oftast i 3:ne blomskaft, hvaraf de yttre äga 2:ne skärmlad och stundom åter dela sig i 3:ne skaft. Det är denna sydligare, mera utvecklade, form som egentligen erhållit, och äfven synes förtjena, namnet *A. uliginosa*.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Virihjaur. 1 blommande stånd, 2 fruktbärande. Fig. *a* blomfoder med blomkrona, hvilken ej fullt utslår. *b* blomfoder med öppnad capsell, båda förstörade.

763

Alsine biflora.

Tvåblommig Alsin.

763

Alsine biflora

Nuvarande vetenskapliga namn:

Minuartia biflora (L.) Schinz & Thell.

Tvåblommig Alsin (Nuvarande namn:

Fjällnörel)

Lapinnätä

Tuvearve

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Luleå Lappmark.

Fig. a blomfoder med uppsprungnen fröcapsel i ökad storlek.

Stjelkarne ganska korta, tufviga, med korta, vanligen 2-blommiga, finhåriga bladiga blomskaft; bladen plattadt-syllika, utan uddspets; blomfodersbladen trubbiga med inböjd spets, upphöjdt 3-nerviga, kortare än blomkronan och den aflånga capseln.

Wahlenb. Fl. Lapp. N:o 233. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2. N:o 501. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 104. — *Stellaria biflora* Linn. Fl. Sv. Ed. 2. N:o 395. — *Alsinella biflora* Swartz. — *Arcuaria Scandinavica* Spreng. Syst. Veget. Decandria, Trigynia; Cariophylleae, Alsinaceae.

- - -

Denna lilla växt är en af dem, som man ansett uteslutande tillhöra Scandinavien, der den allmänt träffas så väl i Sverige som Norrige på fuktiga branter af de högre fjällen. Förf. fann den dock äfven, ehuru sällsynt, i Tyroler-alperne. Den synes vara mångårigare än den förra arten, hvilket af dess tätt hoptufvade stjelkar äfven antydes. De uppstigande slängarne eller blomskaften äro sällan 1-2 tum höga, men likväl försedda med 2-3 bladpar och mot den lilla växten tämmeligen grofva. De uppbära nästan alltid 2:ne blommor. Bladen något mera plattade än hos *A. stricta*, i öfrigt snarlika dennas. Blommorna före

utvecklingen aflånga, hvita, något större, föga öppna, med aflångt-lancettlika, trubbiga, i spetsen inböjda och upphöjdt 3-nerviga blomfodersblad, som äro litet kortare än de aflånga, urnupna eller hela blombladen och den spetsadt aflånga capseln. Den öfra delen af växten är mer eller mindre hårig. Blommar i Augusti. Af det nu anförda inses lätt att *A. biflora* säkrast skiljes från *A. stricta* genom lägre, bladigare och gröfvre, 2-blommiga blomskaft, upptill finhårigt örtstånd, aflångare blommor, med trubbiga, upphöjdt 3-nerviga blomfodersblad, hvilka äro kortare än krona och capset, ej af dessas längd, samt genom sina ofta urnupna blomblad. Dess skilnader från den följande arten skola under densamma uppges.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Luleå Lappmark. Fig. a blomfoder med uppsprungn fröcapsel i ökad storlek.

764
Alsine rubella.
Rödlätt Alsin.

764
Alsine rubella
 Nuvarande vetenskapliga namn:
Minuartia rubella (Wahlenb.)
 Hiern
 Rödlätt Alsin (Nuvarande namn:
 Rödnörel)

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Kåbdavanka nära Lyngen. 1 Den egentliga *A. rubella* 2 ett mindre stånd af varieteten *hirta*. Fig. a blomfoder med krona. b blomfoder med uppsprungn capsel, båda förstörade.

Stjelkarne korta tufviga, med korta, 1-2 -blommiga, upptill glandelhåriga, bladiga blomskaft; bladen jemnbreda eller jemnbredt-lancettlika, upphöjdt 3-nerviga, utan uddspets; blomfodersbladen spetsiga, 3-nerviga, längre än kronbladen, men kortare än capseln; kronbladen ovala.

Wahlenb. Fl. Lapp. N:o 234. —Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2. N:o 502. —
 Arenaria hirta Fl. Dan. — Spreng. Syst. — Alsine hirta Hartm. Scand. Fl. 3
 Upl. p.104.

Decandria, Trigynia; Cariophylleae, Alsinaceae.

- - -

Det är hufvudsakligen i den arctiska zonen både inom Europa, Asien och America, som denna lilla ört äger sin hembygd, och när den längre aflägsnar sig från polartrakterne intar den, liksom den föregående arten, sin plats på de egentliga snöfjellen. I öfverensstämmelse härmed är den hos oss funnen vid Torneå Träsk, på Lyngentind, Dowrefjell etc., vanligen på fjellens högre, torrare och för vindarne starkt utsatta spetsar.

Den liknar till varaktighet och växtsätt nästan alldeles *A. biflora*. Dess storlek och utseende varierar likväl betydligt efter växtstället, så att den på ofvananförda localer vanligen blir mindre, tätare tuffig och finare än den förra, med enblommiga blomskäft och rödlätta blommor, antar den på gräsrikare mera skyddade orter, såsom flerstädes på Dowre, högre och glesare växt än denna (3-4 tum), samt får äfven 2-blommiga blomskäft och hvita blommor. Den förra af dessa former, den egentligast alpiska, är WAHLENBERGS *A. Rubella*, den sednare åter den så kallade *Arenaria hirta*, eller WAHLENBERGS var. β . Dessa båda former kunna af den mindre skarpsynte granskaren lätt anses som särskilda arter och visa, som så många andra fjellväxter, nödvändigheten att vid alp-florors granskning, kanhända mer än annars, med noggranhet iakttaga de betydliga, men bestämda lagar skeende förändringar, växtplatsen der förorsakar genom olika exposition, skydd, eller höjd öfver hafvet m. m. Vi äro nemligen öfvertygade att ett större antal falska arter knappast någonstädes blifvit uppställda än just i den Syd-europeiska alp-floran, som genom betydligare mångfald än den nordiska, härtill gifvit talrika anledningar. Här är således icke mindre viktigt än intressant att följa hvarje arts förändringar under dess uppstigande på fjellen. Alp-climatets allmänna inflytelse på vegetationen är redan i ett föregående häfte anmärkt.

Alsine rubella har ett till sina öfre delar, synnerligen blomskäft och blomfoder, fint glandelhårigt örtstånd. Blomskäften äro för öfrigt finare än hos *A. biflora* och uppbära efter växtplatsen 1 eller 2 rödaktiga eller hvita blommor, mindre än hos den förra arten, men af samma form, samt dessutom 1-2 bladpar. Bladen, i synnerhet de öfra, äro mera lancettlika, kortare och försedda med 3 upphöjda nerver. Blomfodersbladen aflångt-lancettlika, långspetsade, med 3:ne något upphöjda nerver. Blombladen kortare än blomfodret, och capseln litet längre än detsamma. Den skiljer sig således lättast från *A. biflora* genom sina spetsiga blomfodersblad, som äro längre än kronbladet och sina 3-nerliga örtblad. Från *A. stricta* skiljes den genom kortare håriga blomskäft, före utvecklingen aflånga blommor, och blomblad kortare än foderbladen m. m. Blommar vanligen i Juli.

Med den i mellersta och södra Europas bergstrakter allmänna *Alsine verna* äger den större formen mycken likhet, äfvensom den mindre med samma arts alp-varietet *Gerardi*. Dessa skilja sig likväl genast genom sina vid basen nästan hjertlika, ej ovala blomblad.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Kåbdavanka nära Lyngen. 1 Den egentliga *A. rubella* 2 ett mindre stånd af varieteteten *hirta*. Fig. a blomfoder med krona. b blomfoder med uppsprungnen capsel, båda förstörade.

765
Spergula saginoides
Saginlik Spergel.

765
Spergula saginoides
 Nuvarande vetenskapliga namn: **Sagina procumbens L.**
 Saginlik Spergel (Nuvarande namn: Krypnarv)
 Rentohaarikko
 Tunarve

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Karesuando. 1 fruktbarande ört, 2 blommande. Fig. a utslagen blomma, b uppsprucket fröhus, de båda sista figg. förstörade.

Stjelkarne korta, månggreniga, kulliggande, med utbredda grenar; bladen syllika, knappt uddspetsiga; blomskäften långa, nakna, uttstigande, enblommiga; blommorna lutande, med trubbiga foderligar, föga längre än kronbladen.

Linn. Sp. N:o 504. — Swartz Vet. Ac. Handl. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2. N:o 526. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 110.

Decandria, Pentagynia; Cariophylleae, Alsinaceae.

- - -

Ehuru tillhörande ett annat slägte äger äfven denna lilla ört en ej betydlig likhet med de föregående och följer derfore här näst efter dem.

Spergel-slägtet ingår i samma växtfamilj och samma afdelning, deraf som Alsinerna, men intager sin plats i sexual-systemet i en annan ordning af Decandrien eller i Pantagynien. Utom denna skiljaktighet afviker det hufvudsakligen från Alsinerna genom sin 5- ej 3-valviga capsel. Antalet af capsels valvier skiljer äfven detsamma från Arenarierna, som öppna sina

capsler med 6 tänder, och från *Cerastium* och *Stellaria* igenkännes det bland annat genom hela, ej tvåklufna eller 2-delta kronblad. Från de öfriga *Spergel*-arterna har man afskiljt dem der 4-talet, i stället för 5-talet, råder i blommans fördelning, samt framställt dessa under det egna släktet *Sagina* (se N:o 562), hvilket är helt och hållet artificiellt. Fastän tillhörande det egentliga *Spergel*-släktet bildar dock närvarande art genom hela sin habitus en föreningslänk mellan detsamma och *Saginerna*, samt är i synnerhet ganska snarlig *Sagina procumbens*. Dess lilla fina greniga rot synes vara om ej mångårig likväl flerårig. Den afger åt alla sidor korta greniga, tätt bladbeklädda och med spetsarne uppstigande stjelkar, som bilda en liten tufva, liksom hos de nyss beskrifna *Alsinerna* och den ofvannämnda *Saginan*. Bladen små, halftrindt-syllika, under till med en framstående köl, med kort uddspets, utan stipler; de vid roten längre, rosettlikt sammansittande. Blomskaften långa, uppstigande, bladlösa, efter blomningen lutande, men vid fruktmognaden åter upprätta. Blommorna, före utvecklingen i Juni-Augusti, klotformiga, med 5 aflångt-elliptiska, trubbiga, concava, hvitkantade foderblad. Blombladen 5 hvita, af fodrets längd eller litet kortare, äggformiga, i spetsen afrundade, med tydlig klo [?]. Ståndarne vanligen 5 fullständiga. Capseln äggformig, dubbelt så lång som blomfodret; till midten öppnande sig i 5 valvler. Fröen nästan 3-kantiga, utan [---]kant och nära glatta. Hela örtståndet merendels glatt, sällan upptill glande[?]hårigt.

Den närsläktade *Spergula subulata* skiljer sig lättast genom sina kanthåriga i längre hårspets slutande blad, sina längre blomskaft och upprättare blommor, samt sin sydligare växtplats.

Den ganska snarliga *Sagina procumbens* afviker genom 4-talet i blommans och fruktens fördelning, nära dubbelt kortare blomskaft, kortare capsler, blad utan köl och mera glänsande frön.

På fuktiga gräslösa ställen, så väl på de egentliga fjellen, som nedom desamma, framför allt i grannskapet af de större sjöarne, träffas denna lilla ört ej sällsynt både på Svenska och Norrska sidan af Scandinavien och i öfrigt på liknande platser af de Syd-europeiska, Siberiska och Nordamerikanska bergen.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter exemplar från Karesuando. 1 fruktbarande ört, 2 blommande. Fig. a utslagen blomma, b uppsprucket fröhus, de båda sista figg. förstorade.

766.
Rubus arcticus β castoreus.
Bäfver-hallon, Bäfver-bär.

766.
Rubus arcticus β castoreus
Bäfver-hallon, Bäfver-bär
Bäverbär (*R. x castoreus*) är en hybrid mellan stenbär och åkerbär som ibland uppstår där arterna förekommer tillsammans, bäverbär har blekt rosa blommor och bildar revor

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter ett stånd af medelstorlek från stranden af Muonio-elf. Fig. a föreställer en utbildad frukt.

Stjelken upprätt, tagglös; örtbladen trefingrade, sågade; blomskaften utgående ur bladvecken, utdragna, enblommiga; kronbladen aflånga, ljusröda, längre än fodret; bären upphöjdt-rundade, med flera småbär. *Rubus castoreus* Laestadius et Hartm. *Scand. Fl.* 3 Upl. p.119 — *Rubus saxatilis* β *hybridus*. Wahlenb. *Fl. Sv. Ed.* 2 N:o 570. — Hartm. *Scand. Fl.* 2 Upl. p. 138.

Icosandria, Polygonia; Rosaceae (Senticosae) Potentilleae.

- - -

Svensk Botanik har i allmänhet hitintills endast upptagit särskilda *arter*, då dessas kännedom är af större vikt än varieteters och mellanformers. En och annan bland de utmärktaste af dessa sednare torde likväl nu, sedan ett så betydligt antal af arter blifvit afbildade, här äfven böra intaga ett rum, och säkerligen finnas få deraf mera förtjenta än ifrågavarande ört.

Redan under föregående numror äro karaktererna uppgifna för den familj och afdelning hvartill denna växt hör, äfvensom för dess slägte, hvars hufvudsakligaste kännemärke utgöres af dess på ett torrt fäste sittande, af enfröiga småbär sammansatta frukt.

Hallon-släktet innefattar, med afseende på varaktigheten, 2:ne afdelningar, den ena bestående af buskar den andra af örter. Den förra af dessa; i synnerhet de arter som hafva svartaktiga frukter, är kanhända mångformigare än mängden af Svenska växter, så att bestämda gränser mellan de antagna arterna nästan saknas, en omständighet, som äfven i andra släkten i synnerhet inträffar i de trakter der de flesta arterna växa och släktet är bäst hemmastadt, eller tyckes hafva sitt vegetationscentrum, detta förhållande må för öfrigt härröra af hybridisering eller af jordmånens och localens inflytelse. Den sednare afdelningen, eller de örtlika, har deremot, åtminstone hos oss, företedt sina arter under bestämdare former, och det är därför icke utan intresse att genom närvarande växt äfven inom denna grupp lära känna en dylik benägenhet till mellanformers bildning. Dessa så kallade *Bäfverbär* skola, enligt Kyrkoherden LAESTADII uppgift, i de trakter der de jemte Åkerbär och Tågbär (*R. saxatilis*) förekomma, både af Lappar och Nybyggare från aflägsna tider allmänt hafva blifvit åtskiljda från dessa under namnet *Wadnem Muorje*, som betyder Bäfverbär, hvilken benämning tros härröra af deras desmanslika lukt, och deraf att de mest växa vid bäckar och strömmar der roten någon tid om våren är öfversvämmad och der lemningar efter Bäfverbön stundom anträffas, såsom t. ex. vid Tselek-Jokk i Luleå Lappmark. De finnas äfven på flera ställen vid Karesuando och längs efter Muonio-elf ifrån nämnda ställe till Kengis, likväl ymnigast mellan Kuttainen och Muonioniska. När man betraktar att denna ört uteslutande förekommer i våra nordligaste trakter, der Åkerbär och Tågbär gemensamt växa (utom Scandinavien är den ej anmärkt), ledes man lätt på den tanka att den af dessa arters hybridisering skulle vara uppkommen, och i denna förmodan styrkes man så mycket mer, som den skarpsynte uppfinnaren, Kyrkoherden LAESTADIUS, derom anmärker att den stundom finnes med enklare växt och större blommor, mera liknande Åkerbären, så att den af Finnarne i Juckasjerfvi anses för ett slag deraf, stundom åter småblommigare, och till och med refvor, närmande sig Tågbären, dit Finnarne i Kuttainen hänföra den. Af denna orsak kan den ock svårigen anses som en egen art, utan förtjenar snarare upptagas i sina båda hufvudformer under de species, till hvilka den ena eller andra mest angränsar. Den här lemnade figuren står tydligen Åkerbären närmast, och framställes därför som dess artförändring.

Att äfven localen betydligt medverkar till dess utseende bevisas deraf att ju längre den aflägsnar sig från vattnet, dess mer närmar den sig Tågbären, och får i bördig jord äfven tågor, ju mer den nedstiger på de steniga och sandiga elfsträderna, der den under vårfloden är öfversvämmad, ju enklare blir den, ofta enblommig, och är då svår att skilja från Åkerbären, hvars örtstånd den nästan helt och hållet äger. I allmänhet förekommer den 3-blommig och har blomskaften nästan ensamma från bladvecken, hvarigenom den skiljes bäst från Tågbären, hvilka hafva blommorna i knippen nående öfver örtbladen. Från Åkerbären afviker den med smalare, nästan trubbigt-lancettlika, ljusröda kronblad. I synnerhet karakteriseras den dock af frukten, som har talrikare och

mindre småbär än Tågbären och är försedd med egen lukt och smak. Bären ätas väl i några trakter, så som i Jukkasjerfvi, men anses i andra ohelsosamma. De äro i alla fall vida mindre välsmakliga än Åkerbären.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS efter ett stånd af medelstorlek från stranden af Muonio-elf. Fig. a föreställer en utbildad frukt.

768.
Draba hirta.
Hårig Draba.

768

Draba hirta

Nuvarande vetenskapliga namn: **Draba daurica** DC.

Hårig Draba (Nuvarande namn: Fjälldraba)

Isokynsimö

Skredrublom

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS.

1 föreställer ett i frukt gånget exemplar af vanlig storlek från de lägre fjelltrakterna i Luleå Lappmark. 2 varieteten *alpicola* från de högre fjällen, ritad efter ett öfverblommadt exemplar från södra Kåbdespakte i Piteå Lappmark. 3 ett blommande exemplar från sistnämnda ställe, med gleshårigare blad och stjelkar. Fig. a medlersta delen af stjelken på *Dr. hirta* inferalpina, eller sådan den träffas på elfsbacken vid Karesuando, der den stundom blir fotshög och bladen i öfverensstämmelse härmed större och starkare sågtandade. Fig. b fruktklasen af samma form utvisande de fullvuxna vrid[na?] skidorna. Fig. c öfra delen af en form som växer på torra bergsbranter och som har den stjernlika hårigheten starkt utbildad ända upp på skidorna, såsom fig. g i förstoring tydligare utvisar. Närmar sig var. *rupestris*. Fig. d ett stycke af stjelken med ett blad, något förstorado, tillhör fig. c. Fig. e en förstorado blomma af var. *alpicola*, hvarest hårigheten uppstiger på blomskaft och foder. Fig. f skidor litet förstorado af samma var., den ena med aflossade valvler så att fröen synas. Fig. h en förstorado blomma af 1. Fig. i ett förstorado blad af samma form. Fig. k en betydligt förstorado skida af densamma, utvisande fröens form och vidfästning. Fig. l något förstorado rotblad af 3. Fig. m dito af 2. Fig. n en blomma af figg. a b i naturlig storlek.

Stjelkarne fåbladiga, finhåriga; stjelkbladen aflångt äggrunda med få sågtänder; skidorna aflångt-äggrunda, vanligen sneda, nära af skaftens längd, med ganska korta stift.

Linn. Faun. Svec. app. —Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 710. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 153.

Tetradynamia, Siliculosa; Cruciferae.

- - -

Denna och öfriga här följande arter af *Draba*-släktet äro alla mer eller mindre fleråriga, blomma mest i Juni och Juli, samt träffas endast på, eller i närheten af, fjellen. De äro äfven, med undantag af den gulblommiga *Dr.*

alpina, i synnerhet under blomningen ganska snarlika hvarandra, till följe hvaraf deras utbredning utom Scandinavien är svår att med säkerhet bestämma. Skidornas beskaffenhet lemna de bästa kännemärkena. *Draba hirta* växer ofta allmän i Scandinaviens flesta fjelltrakter både på och nedom fjellen, helst i klippspringor och på berghällar. Äfven Grönland och andra den arctiska zonens nejder äga den, hvaremot den tyckes saknas i de sydeuropeiska alperna. Den är en af de mångformigaste arterna. Från den oftast greniga roten uppskjuta vanligen flera nedtill tufviga från $\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{3}$ qvarter höga, uppstigande eller nästan upprätta, enkla stjelkar, som vid roten omgifvas af roslikt utbredda omvänt äggrundt-lancettlika, mer eller mindre tandade, liksom stjelkarne gaffelhåriga, cilierade rotblad, samt uppbära dessutom 1 eller få aflångt-äggtformiga, mera sågtandade, oskaftade stjelkblad och något lutande blomning. Mellan de gaffellika håren sitta enkla hår. Denna beklädnad är stundom gles och endast synlig på blad och stjelkar, stundom åter tätare och äfven närvarande på blomskaft, blomfoder och skidor. Blommorna små, hvita, med hela kronblad och trubbiga foderblad. Skidorna vanligen nästan glatta, aflånga eller aflångt-äggrundade, upprätta, ungefär af skaftens längd, med ganska korta stift, ofta sneda eller något vridna. Sådan är den egentliga hufvudformen, eller *Dr. hirta a inferalpina*. En afart häraf, *β alpicola* WAHLENB. saknar nästan alldeles stjelkblad, växer lägre och tätare stjernhårig, med kortare fruktskaft, och är under blomningen ganska svår att skilja från *Dr. muricella*. Den motsatta formen är *γ rupestris* WAHLENB. (*Dr. rupestris R. Br.*), som blir ända till fotshög, slak, med upptill lutande stjelk och nästan lancettlika, helare blad, lancettlika, långskaftade, håriga skidor. *Draba muricella* skiljes från denna art genom hela, tungformiga rotblad, starkare, gråaktigt stjernludd, bladlösa stänglar och spetsigare skidor, längre än skaften. *Dr. Wahlenbergii* äfven genom mindre växt, bladlös stjelk, hela lancettlika rotblad, samt nästan elliptiska glätta skidor och mindre stjernlik hårlighet. *Draba incana* är vida tätare gråluden med talrika rot- och stjelkblad och hårigare skidor, som äro längre än skaften. *Draba hirta* närmar sig äfven flera af de sydeuropeiska alpernas arter. I likhet med andra fjellväxter förekomma de större, mindre håriga och laxare formerna på skyddade subalpina platser, då deremot de smärre, strictare och täthårigare träffas högre upp mot snögränsen.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 föreställer ett i frukt gånget exemplar af vanlig storlek från de lägre fjelltrakterna i Luleå Lappmark. 2 varieteten *alpicola* från de högre fjällen, ritad efter ett öfverblommadt exemplar från södra Kåbdespakte i Piteå Lappmark. 3 ett blommande exemplar från sistnämnda ställe, med gleshårigare blad och stjelkar. Fig. a medlersta delen af stjelken på *Dr. hirta inferalpina*, eller 1 sådan den träffas på elfsbacken vid Karesuando, der den stundom blir fotshög och bladen i öfverensstämmelse härmed större och starkare sågtandade. Fig. b fruktklasen af samma form utvisande de fullvuxna vrid[na?] skidorna. Fig. c öfra delen af en form som växer på torra bergsbranter och som har den stjernlika hårligheten starkt utbildad ända upp på skidorna, såsom fig.

g i förstoring tydligare utvisar. Närmar sig var. *rupestris*. Fig. *d* ett stycke af stjelken med ett blad, något förstorade, tillhör fig. *c*. Fig. *e* en förstorad blomma af var, *alpicola*, hvarest hårigheten uppstiger på blomskaft och foder. Fig. *f* skidor litet förstorade af samma var., den ena med aflossade valvler så att fröen synas. Fig. *h* en förstorad blomma af 1. Fig. *i* ett förstoradt blad af samma form. Fig. *k* en betydligt förstorad skida af densamma, utvisande fröens form och vidfästning. Fig. *l* något förstoradt rotblad af 3. Fig. *m* dito af 2. Fig. *n* en blomma af figg. *a b* i naturlig storlek.

769.
Draba muricella
Tätfiltig Draba.

769
Draba muricella
 (Troligtvis: *Draba nivalis* Lilj.)
 Tätfiltig Draba
 (Troligast *Isdraba numera*)
 Lumikynsimö
 Snørublom

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS.
 1 Blommande stånd från det lägre fjellberget Snjerack i Luleå Lappmark. 2 Fruktbärande stånd från samma Lappmark. 3 Fruktbärande stånd från högsta fjellen i Piteå Lappmark. Fig. *a* förstorad blomma, som visar det stjernludna blomfodret, *b* blad med stjernluddet förstoradt, *c* förstorade skidor af 3, *d* skida i betydligare förstoring för att visa fröens trubbiga form och vidfästning, *e* frö, mycket förstoradt.

Stjelkarne korta tufvade, med roslikt hopsittande, tungformiga, hela, tätt gråaktigt stjernludna, ej cilierade blad, och bara håriga stänglar; skidorna utstående, bredt lancettlika, långspetsade, på håriga skaft kortare än de sjelfva.

Wahlenb. Fl. Lapp. N:o 318. —Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 711. — Dr. nivalis Liljbl. Wet. Ac. Handl. — Dr. Liljeblad. Wallm. och Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 153.

Tetradynamia, Siliculosa; Crucirerae.

Äfven denna art synes tillhöra den arctiska zonen och hufvudsakligen Scandinavien, der den ej sällan träffas, så väl på Svenska som Norrska sidan, på torra steniga platser i närheten af de högre fjällen, såsom i norra Lappmarken samt i Norrige på Dowre, i Nordlanden etc. Växer äfven på Grönland etc. I de Tyska och Schweitziska alporna synes den enligt KOCHS noggranna undersökningar ej vara funnen, utan hvad man derföre ansett böra hänföras till *Dr. frigida*, *stellata* eller den så kallade *Dr. Traunsteineri*, från vilka alla vår art skiljer sig genom sitt korta täta stjernludd på blad, slänglar och blomskaft, genom sina små täta bladrosetter, nästan alldeles bladlösa stänglar, korta blomskaft och mindre utspärrade skidor. Dessa skilnader äro likväl sådana, som möjligen genom örtens högnordiska växtplats kunna förklaras och ytterligare jämförelser torde derföre ännu erfordras innan den med visshet kan uteslutas ur de egentliga Alpernas och flera andra fjelltrakters florum. Denna lilla växt uppnår sällan öfver 3-4 tums höjd, men förekommer ofta, åtminstone under blomningen och på dess högre localer, lägre. Den mångåriga roten afger flera tätt hoptufvade korta stjelkar, nedtill vanligen beklädda med lemningar efter förra årens blad, och upptill, vid de derifrån uppstigande stjernhåriga stänglarnes bas, försedda med täta bladrosetter. Bladen små, tunglika, hela, tätt och fint gråaktigt-stjernludna, endast i toppen af stjelkarne, ganska sällan ett enda på stängeln, som då är längre, för öfrigt tämmeligen tjocka med starkt utmärkt ryggnerf och utan längre kanthår. Blomskaften stjernhåriga, något utstående, vanligen kortare (för långa på tabellen) än de bredt lancettliga, långspetsade, ofta sneda, glatta skidorna med omärkligt stift. Blommorna små, mindre än hos *Dr. hirta*, gulhvita. Fröen trubbiga.

Dess skillnad från *Dr. hirta* är redan vid denna uppgifven. *Dr. Wahlenbergii* afviker genom mer lancettlika, cilierade och föga stjernludna blad, glatta stänglar och blomskaft, samt breda, nästan elliptiska skidor.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Blommande stånd från det lägre fjellberget Snjerack i Luleå Lappmark. 2 Fruktbärande stånd från samma Lappmark. 3 Fruktbärande stånd från högsta fjellen i Piteå Lappmark. Fig. *a* förstorad blomma, som visar det stjernludna blomfodret, *b* blad med stjernluddet förstoradt, *c* förstorade skidor af 3, *d* skida i betydligare förstoring för att visa fröens trubbiga form och vidfästning, *e* frö, mycket förstoradt.

770.
Draba Wahlenbergii.
Wahlenbergs Draba.

770
Draba Wahlenbergii

Nuvarande vetenskapligt namn:

Draba lactea Adams.

Wahlenbergs Draba

Lappdraba (Numera)

Lapinkynsimö

Lapprubblom

Tab. är ritad af Kyrkoherden Laestadius. 1 blommande stånd från Kiergeväre. 2 fruktbärande dito från samma ställe. 3 ett mindre, till hälften öfverblommadt, alldeles glatt stånd från södra Kåbdespakte. Fig. a ett af de vanliga helbräddade bladen, b ett tandadt, båda hörande till 1. c ett mycket hårigt och trubbigt blad hörande till 2. d ett alldeles glatt blad af 3, alla något förstorade. e en förstorad blomma af 1. f förstoradt blomblad. g förstorad skida med hårigt skaft. h vanlig glatt skida i ännu betydligare förstoring.

Stjelkarne korta tufvade, med roslikt tätt hopsittande, lancettlika, helbräddade, håriga och cilierade blad; glatta vanligen bladlösa stänglar; glatta utstående blomskaft, minst af skidornas längd; elliptiska skidor. Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 153. — Dr. androsacea Wahlenb. Fl. Lapp. N:o 317. — Dr. lapponica De Cand. Syst. et Prodr. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 712.

Tetradynamia, Siliculosa; Cruciferae.

- - -

Ehuru öfvertygade att ett onödigt slösande med växters benämning efter män, som föga eller icke medverkat till växtkännedomens båtnad, är lika litet passande, som gagneligt för vetenskapen, kunna vi deremot icke annat än gilla en och annan arts uppkallande efter sådane män, som verksamt bidragit till Botanikens utveckling. Det är af denna orsak närvarande lilla ört synes oss bland dess flera benämningar böra bibehålla den här begagnade, då denna dessutom är den äldsta användbara, och densamma är en billig gärd ej blott åt Svenska Florans nitiska och grundlige bearbetare, utan äfven åt Svenska Botanikens utmärktaste författare.

Wahlenbergs Draba växer, liksom de 2:ne närmast föregående arterna, flerstädes så väl i Svenska som Norrska fjellen, helst i klyftor och på bergsidor, såsom vid Virihjaur och Kjergevare i Luleå vid Kåbdespakte i Piteå Lappmark etc., samt på Lyngentind, i Valdars och Tellemarken i Norrige. Den tyckes hos oss ej gå så långt ned i dalarne eller mot södern som *Dr. hirta*. På Grönland, i Schweitziska alporna etc. är den äfven funnen. Till storlek och växtsätt liknar den ganska nära *Dr. muricella*, växer således äfven tufvig med roslikt hopstående blad vid basen af de merendels bladlösa stänglarne. Bladen äro likväl tydligare lancettlika och täckta af glesare, i synnerhet i kanten längre, hår, som oftast äro enkla. Stänglar, blomskaft, blomfoder och skidor äro vanligen glatta, någon gång äfven bladen, såsom hos fig. 3. Blomskäften hafva ungefär de elliptiska skidornas längd och äro jemte dessa utstående. Blommorna små, hvita. Märket utan stift. Fröen spetsiga, lika dem hos *Dr. hirta*. Denna art intar tydligen sin plats mellan *Dr. hirta* och *muricella* å ena samt *Dr. alpina* å den andra sidan. Den står de förra i verklig förvandtskap och till blommornas färg närmare och kan i synnerhet under blomningen med dem lättast förvexlas, men liknar den sednare till blad och skidor, hvarföre den i frukt är snarlikare densamma. Den varierar någon gång med litet hårig stängel eller blomskaft och med ensamt stängelblad, liksom med en eller annan sågtand på bladen. Äfven denna ört står ganska nära flera utländska arter t. ex. *Dr. Johannis Host*.

Tab. är ritad af Kyrkoherden Laestadius. 1 blommande stånd från Kiergevare. 2 fruktbärande dito från samma ställe. 3 ett mindre, till hälften öfverblommadt, alldeles glatt stånd från södra Kåbdespakte. Fig. *a* ett af de vanliga helbräddade bladen, *b* ett tandadt, båda hörande till 1. *c* ett mycket hårigt och trubbigt blad hörande till 2. *d* ett alldeles glatt blad af 3, alla något förstorade. *e* en förstorad blomma af 1. *f* förstoradt blomblad. *g* förstorad skida med hårigt skaft. *h* vanlig glatt skida i ännu betydligare förstoring.

771
Draba Alpina.
Fjell-Draba.

771
Draba Alpina
 Fjell-Draba (Numera: Gulldraba)
 Kultakynsimö
 Gullrublom

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Ett större blommande stånd från Luleå Lappmark. 2 Ett frukt bärande exemplar från samma Lappmark. 3 Ett mindre blommande stånd med sågtandade blad, från Torneå Lappmark. Fig. *a* öfra delen af en skida med sitt stift i yngre tillstånd, förstorad. *b* ett blad af allmänna utseendet, hörande till 1. *c* förstorad blomma med sitt håriga skaft. *d* ett blad af 2, utvisande den glatta ytan och håriga kanten. *e* förstoradt blomblad. *f* förstorad skida med blomskäft, båda glatta, sådane de ofta som äldre förekomma. *g* tandadt blad af 3.

Stjelkarne korta tufvade, med roslikt kring stängelns bas hopstående lancettlika, vanligen helbräddade, cilierade, liksom den bladlösa stängeln och blomskäften stjernhåriga blad; skidorna äggrundt elliptiska med ganska kort stift; blommorna gula.

Linn. Fl. Sv. N:o 570. —Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 713. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 153.

Tetradynamia, Siliculosa; Cruciferae.

- - -

Visserligen växa större delen af detta släktes arter i fjelltrakterne och kunde till följe häraf hafva betecknats med dennas benämning, hvilken likväl här synes bäst passande, då närvarande art egentligast tillhör de högre snöfjellen. Den är äfven en af de för Scandinaviens fjellar mest egna arterne och är ej funnen i de sydeuropeiska alpna, der den ersättes af *Dr. aizoides*, *Sauteri* m. fl. På torrare klippor och stenras i närheten af snögränsen växer Fjell-draban flerstädes inom Sverige i Torneå till Piteå Lappmarker såsom vid Virihjaur etc., samt ej mindre i norra Norrige än på Dowre m. fl.st. Till växtsätt liknar den *Dr. muricella* och *Wahlenbergii*, ehuru den vanligen blir högre, stundom quartershög. Den är likväl mindre förvant med dem än med de ofvannämnda sydeuropeiska arterna, och åtskiljes genast från våra öfriga species

genom sina större, klart gula blommor och breda skidor. Roten är flerårig, stjelkarne nedtill täckta af bladlemningar, hårligheten nästan som hos *Dr. Wahlenbergii*, men saknas stundom utom i bladkanten. Bladen lancettlika, hela eller sällan med få sågtänder, mjuka och ljusgröna, något upprätta, omkring $\frac{1}{2}$ tum långa. Stänglarne styfva och raka, alldeles bladlösa. Blomskaften utstående, af skidornas längd, tydligt håriga. Blombladen höggula, utdraget omvänt-äggrunda, i spetsen vanligen något intrycta, dubbelt längre än blomfodret. Skidorna litet håriga, äggrundt-elliptiska, nära två linier breda, mindre plattade än de öfrigas, med kort stift. De gulblommiga sydeuropeiska alp-arterna skiljas genom smalare, glatta, borstkantade blad etc.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Ett större blommande stånd från Luleå Lappmark. 2 Ett fruktbarande exemplar från samma Lappmark. 3 Ett mindre blommande stånd med sågtandade blad, från Torneå Lappmark. Fig. *a* öfra delen af en skida med sitt stift i yngre tillstånd, förstora. *b* ett blad af allmänna utseendet, hörande till 1. *c* förstora blomma med sitt håriga skaft. *d* ett blad af 2, utvisande den glatta ytan och håriga kanten. *e* förstora blomblad. *f* förstora skida med blomskaft, båda glatta, sådana de ofta som äldre förekomma. *g* tandadt blad af 3.

772
Cardamine Bellidifolia.
Fjell-Bräsma.

772
Cardamine Bellidifolia
 Fjäll-Bräsma
 Tunturilitukka
 Høgfjellskarse

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Föreställer ett större stånd från Torneå Lappmark, sådan växten förekommer på skuggiga skyddade ställen. 2 Ett blommande stånd af vanlig storlek från de högre fjällen i samma Lappmark. 3 Ett fruktbarande exemplar från samma ställe. Fig. *a* en betydligt förstora skida, der öfra valvlen till större delen är bortskuren för att visa fröens läge; *b* öfra delen af en skida i ännu något större agrandering, nedom tvärlinien vid *b* med både öfra valvlen och skiljeväggen undantagna, ofvan denna linie till midten med endast öfra valvlen bortskuren.

Glatt, med enkla, bredt-äggrunda, helbräddade blad, de nedra långskaftade; skidorna uppräta.

Linn. Fl. Sv. N:o 590. —Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 736. — Hartm. Scand. Fl. 3 Upl. p. 157.

Tetradynamia, Siliquosa; Cruciferae.

- - -

Cardamine-släktet, hvaraf redan 2:ne arter under N:o 350 och 568 i Svensk Botanik blifvit meddelade, är i synnerhet närbeslägtadt med *Dentaria* och *Arabis*, af hvilka den förra skiljes genom sina nästan lancettlika skidor med något svampaktig skiljevägg, frön med i kanterna mer eller mindre fullständigt efter längden inrullade, skaftade hjertblad, samt upprätt, tillslutet blomfoder; den senare åter genom raka, ej vid uppsprickningen rullade valvler med ryggnerf eller flere långsådror och äfvenledes lutet blomfoder. *Cardamine* har valvlerna jemnbreda, elastiskt upprullande och nervlösa, i fröet platt liggande hjertblad, samt utstående blomfoder. Alla dessa släkten öfverensstämma till hjertbladens och rotämnets inbördes läge med *Draberna*.

De större *Cardaminerna*, såsom *C. pratensis*, *amara* etc. hafva en skarp Cochlearia-lik smak och begagnas liksom denna till antiscorbutiska sallader. Denna lilla art, en af de minsta bland våra fjellväxter och som genom bladens bredd, enkelhet och saftfullhet påminner om Skedörten, äger visserligen samma egenskaper, men är allt för liten för att i sådant hänseende förtjena någon uppmärksamhet. Den träffas i Scandinavien ej sällsynt i fuktiga bergspringor och på andra af snövattnet öfversköljda ställen af högsta fjellen, ofta vid sjelfva snöbädden, endast åtföljd af *Is-Ranunkeln* och några få andra fullkomligare örter, och då mången gång knappt tumshög, åtminstone under blomningen, som inträffar i Juli och Augusti. Äfven i Norra America är den funnen. Den är flerårig, alldeles glatt, med från den lilla roten tuflikt uppstigande stjelkar och rotblad. Endast i skugga på mera skyddade platser uppnår den storleken af den här meddelade fig. 1. De små bredt-äggformiga stundom något hjertlika, hela, kortspetsade, något tjocka och saftiga bladen, sitta till större delen vid roten på skaft många gånger längre än de sjelfva, några äfvenledes, ehuru kortare skaftade, på stjelkarne, hvilka vanligen under blomningen icke äro högre än rotbladen, sedan ofta litet längre. De små hvita blommorna, hvilkas kronor äro längre än fodren, sitta nästan jemnhögt tillhopa i toppen af stjelkarne, och äfven de styfva uppräta jemnbreda, från ½ till en knapp tum långa skidorna, som ofta utgöra växtens halfa höjd, bibehålla den jemnhöga ställningen, emedan blomqvasten ej efter blomningen utväxer till klase. Från våra öfriga arter skiljes denna genast genom sina hela blad och mot det lilla örtståndet ovanligt långa skidor. Den i sydeuropeiska alpkedjan växande *Cardamine alpina Willd.*, som utmärker sig genom större växt, svagt kantiga rotblad, trubbigt flikiga stjelkblad, alla för spetsen rundade och ej bredast vid basen, samt genom mindre skidor, anses vanligen för egen art, men torde möjligen blott vara en sydligare form af närvarande ört, åtminstone äro dess skiljemärken sådane som väl genom dess olika växtplats och släktets vanliga förändring

af bladform låta förklara sig. Äfven i Siberien etc. äro närslägtade former anträffade. Till och med den betydligare afvikande *C. resedifolia* närmar sig genom *C. alpina* häråt.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Föreställer ett större stånd från Torneå Lappmark, sådan växten förekommer på skuggiga skyddade ställen. 2 Ett blommande stånd af vanlig storlek från de högre fjällen i samma Lappmark. 3 Ett fruktbärande exemplar från samma ställe. Fig. *a* en betydligt förstorad skida, der öfra valvlen till större delen är bortskuren för att visa fröens läge; *b* öfra delen af en skida i ännu något större agrandering, nedom tvärlinien vid *b* med både öfra valveln och skiljeväggen undantagna, ofvan denna linie till midten med endast öfra valveln bortskuren.

773
Arabis alpina
Fjell-Arabis.

773
Arabis alpina
Fjell-Arabis (Numera Fjälltrav)
Tunturipitkäpalko
Fjellskrinneblom

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS.
1 Visar ett blommande exemplar, från skogsbygden vid Karesuando, i dess vanliga storlek. 2 Ett fruktbärande stånd från fjällen. Fig. *a* förstorad blomma, der 3 kronblad blifvit borttagna för att visa ståndare och pistill. De 2:ne foderbladens bukighet synes här tydligt; *b* en förstorad, upptill afskuren skida, med ena valveln borttagen för att visa fröens läge; *c* ett förstoradt frö med sin sträng och smala hinnkant.

Stjelken upprätt, täthårig, med uppstigande sidoskott; rotbladen omvänt-äggformiga, stielkbladen aflångt-hjertlika, stielkomfattande, alla stjernhåriga, tandade; blommorna kortare än skaften, med omvänt-ägggrunda, utböjda kronblad, och nästan glatt foder; skidorna utstående; fröen hinnkantade.

Linn. Fl. Sv. N:o 604. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 739. — Hartm. Scand. Fl, 3 Upl. p. 157.

Tetradynamia, Siliquosa; Crucifera.

- - -

Utom med Cardamine, hvars skilnad redan är anförd, äger Arabis så mycken snarlikhet med Turritis att flera dess arter stundom dermed blifvit förenade. Arabis utmärker sig genom jemnbreda, plattade skidor med raka eller föga rullade valvler, som genomlöpas af en tydlig nerv eller äro efter längden flerådriga. Märket är trubbigt eller föga intryckt, samt fröen plattade och liggande i en rad i hvardera rummet. Blomfodret slutet, med 2:ne blad vid basen bukiga. Blommorna merendels hvita, sällan med dragning åt rödt eller blått. Turritis skiljes lättast och hufvudsakligen genom fröen som ligga i 2:ne rader i hvardera rummet.

Arabis alpina uppskjuter från en flerårig rot en upprätt enkel trind hufvudstjelk, $\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{3}$ qvarter hög, hvilken i synnerhet på nedra hälften är täthårig och bladig, samt vid basen försedd med flera kortare, liggande eller uppstigande sidoskott, som efter hand utväxa och senare än hufvudstjelken blomma. Dessutom omges stjelkbasen af talrika roslikt utbredda, omvänt-äggformiga rotblad, hvilka, liksom de aflångt-hjertlika stjelkomfattande stjelkbladen, äro groftandade och stjernhåriga. Öfra delen af stjelken, blomskäften och blomfodren äro vanligen gleshårigare, stundom nästan glatta, men hårigheten då den der finnes af samma beskaffenhet som hos bladen. De öppna hvita blommorna, som utvecklas i Juli, äro föga mindre än hos Cardamine amara, och tämmeligen långskaftade. De 2:ne yttre blomfodersbladen äro vid basen starkt bukiga, hälften kortare än kronan. Skidorna glatta, utstående, omkring tumslånga, smalt jemnbreda, med fina långsådror men utan tydlig hufvudnerv, och upphöjdt knuliga till följe af de underliggande fröen, som äro bruna, plattade, äggformiga och omgifna af en smal hinnkant.

Ehuru till örtståndet något liknande Arabis hirsuta, den enda bland våra arter hvarmed den skulle kunna förblandas, igenkännes den dock lätt både i blommande och fruktbärande skick. A. hirsuta har nemligen vida mindre blommor af skaftens längd, med aflånga kronblad, samt upprätta skidor etc. Bland de sydeuropeiska arterna finnas flera som mera närma sig der intill.

Liksom Draberna tillhöra större delen af Arabis-arterna bergs- och i synnerhet fjell-trakterna, och detta gäller äfven för närvarande art. Den är likväl icke, som flera af de här meddelade Draberna, hufvudsakligen egen för vår Nord, utan träffas i de flesta bergstrakter, som hinna tillräcklig höjd för att kunna alstra fjellväxter. Så är den en af de allmännare bland dessa i Scandinaviens fjellar och på Island, ej mindre än på Alperna, Apenninerna, Pyrenéerna och Europas öfriga högre berg. På Grönland, Labrador, i Siberien, på Madera, Atlasbergen etc. är den äfven funnen. Den väljer helst fuktiga skyddade ställen i bergspringor etc., så väl på som nedom fjellen, dit den vanligen med floderna föres. Så träffas den

jemte flera fjellväxter vid München på öar i Isarfloden. Att en glatt varietet deraf till och med skulle växa vid Christiania, hvilket Horneman uppger, är likväl knappast troligt. Författaren har derstädes funnit den glatta *Arabis hirsuta*, men ej denna.

Tab. är ritad af Kyrkoherden LAESTADIUS. 1 Visar ett blommande exemplar, från skogsbygden vid Karesuando, i dess vanliga storlek. 2 Ett fruktbarande stånd från fjellen. Fig. *a* förstorad blomma, der 3 kronblad blifvit borttagna för att visa ståndare och pistill. De 2:ne foderbladens bukighet synes här tydligt; *b* en förstorad, upptill afskuren skida, med ena valveln borttagen för att visa fröens läge; *c* ett förstoradt frö med sin sträng och smala hinnkant.

774.
Asplenium Viride.
Grön Trikoman.

774
Asplenium Viride
Grön Trikoman (Numera Grönbräken)
Viherrauniainen
Grønburkne

Asplenium viride, redan förut afritad under N:o 462, nu ånyå upptages efter i Lappmarken af Kyrkoherden LAESTADIUS gjord teckning, hufvudsakligen för att gifva ett tydligare begrepp om örtens växtsätt och vanliga storlek.

Stambladen årligen vissnande; bladfästet grönt, endast vid roten brunt; parbladen nästan motsittande, ganska kort skaftade, bredt-äggrunda, inskuret naggade.

Huds. Angl. p. 453. — Willd. Sp. pl. 5. p. 332. — Wahlenb. Fl. Sv. Ed. 2 N:o 1184. — Hartm. Scand. Fl. 2 Upl. p. 291.

Cryptogamia; Filices.

I ett arbete, hvilket redan upptagit så många olika arter, som Svensk Botanik, bör det ej förefalla oväntadt, att en och annan figur ej i alla delar är sådan den bort vara, så väl till följe af vetenskapens senare gjorda framsteg, som emedan tillfälle stundom saknats att teckna figurerna efter lefvande och vildt växande exemplar, omständigheter hvilka under detta arbetes senare perioder samvetsgrant blifvit iakttagne. Dessa mindre lyckade figurer äro likväl ej talrika, och det är därför så mycket lättare att ersätta dem genom nya efter naturen ritade. Tiden synes nu vara inne att göra början härmed, sedan öfver hälften af de Svenska Phanerogamerna äro afbildade. För att likväl icke härigenom för mycket upptaga platsen för hitintills oafbildade föremål torde blott mera sällan en eller annan sådan dupplett-figur böra meddelas. Det är af dessa anledningar *Asplenium viride*, redan förut afritad under N:o 462, nu ånyå upptages efter i Lappmarken af Kyrkoherden LAESTADIUS gjord teckning, hufvudsakligen för att gifva ett tydligare begrepp om örtens växtsätt och vanliga storlek.

Vid den på förra stället meddelade texten torde dessutom böra tilläggas, att denna art, utom i de anförda delarne af Scandinavien, blifvit funnen flerstädes i fjell-trakterne till Jemtland, vid Grässjötorp i Elgö Socken i Wermland, samt i Norrige ända till Gjellebeck. Den växer äfven i södra Europas högre bergstrakter.